

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Катедра української мови
імені проф. Івана Ковалика

**ОНІМНА ТА АПЕЛЯТИВНА НОМІНАЦІЯ ОСОБИ В ІСТОРИЧНІЙ
ПРОЗІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА**

Магістерська робота
студентки II курсу групи ФЛУМ-213
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
(освітня програма “Українська мова та література”)
заочної форми здобуття освіти
Москви Наталії Василівни

Науковий керівник – к.ф.н. доц. Сколосдра-Шепітко О.Р.

Львів – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ НОМІНАЦІЇ ОСОБИ.....	9
1.1. Номінація особи	9
1.2. Онімна номінація особи.....	11
1.2.1. Дослідження онімної номінації	11
1.2.2. Класифікація онімів	15
1.2.3. Функції онімів	18
1.3. Апелятивна номінація особи	21
РОЗДІЛ 2	23
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У РОМАНІ «ТРОЦА» В. ШКЛЯРА.....	23
2.1. Номінаційна лінія персонажа	23
2.2. Антропонімна номінація «Троці».....	46
2.3. Апелятивна номінація «Троці».....	51
РОЗДІЛ 3	
СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У РОМАНІ «МАРУСЯ» В. ШКЛЯРА.....	59
3.1. Номінаційна лінія персонажа	59
3.2. Антропонімна номінація «Марусі»	67
3.3. Апелятивна номінація «Марусі»	73
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Пізнання структури художнього тексту не можливе без аналізу всіх його складників. У структурній організації художнього тексту одне з центральних місць належить номінаціям осіб. Як відомо, назви можуть бути власні і загальні, тому важливим аспектом сучасних мовознавчих студій є комплексний аналіз *nomina propria* та *nomina appellativa*. В номінаційній системі художнього твору власні назви є основними номінативними компонентами, а загальні назви їх доповнюють, допомагають створювати образ-персонаж.

Власні назви є об'єктом вивчення ономастики – науки, що досліджує сутність, специфіку, будову, групування, походження, закономірності функціонування та розвиток онімів.

Залежно від типів іменованих об'єктів є такі підрозділи ономастики: антропоніми (власні назви людей, по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми), етніоніми (групові, родові, етнічні імена людей), топоніми (назви географічних об'єктів), космоніми (назви космічних об'єктів: галактик, зірок, планет, супутників, астероїдів, комет та ін.), зооніми (власні імена тварин), фітоніми (назви рослин), хрононіми (назви періодів часу) ергоніми (назви політичних і громадських об'єднань людей), хрематоніми (назви різних предметів: знарядь праці, зброї, інструментів, приладів, побутових предметів, коштовностей та ін.), порейоніми (назви засобів пересування: автомобілів, потягів, літаків, кораблів, космічних апаратів та ін.), документоніми (назви документів, правових актів та ін.), алероніми (назви нагород), геортоніми (назви свят, ювілеїв, урочистостей), фіктоніми (вигадані імена, які використовуються в художніх творах), міфоніми (назви фантастичних об'єктів), теоніми (імена божеств).

Одним із наймолодших розділів ономастики є літературно-художня ономастика.

Сьогодні в Україні можна виділити три основні школи літературної ономастики: Одеську, Донецьку та Ужгородську. Відповідно їхніми очільниками є: Ю. Карпенко, Г. Лукаш, Л. Белей. Також активно функціонують Дніпровський, Івано-Франківський, Кропивницький, Луцький, Львівський, Тернопільський, Хмельницький і Чернівецький ономастичні осередки.

Основоположниками літературної ономастики були праці Ю. Карпенка «Про специфіку української ономастики в художній літературі»; Л. Белея «Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст.»;

Зважаючи на потреби, виникають нові перспективні напрями: ономастика сатиричного роману (Л. Кричун), драматичних творів, поезії (М. Мельник), а також оніми у народних піснях і казках (Н. Колесник, О. Порпуліт). Із кожним роком розширюється коло українських письменників, твори яких стають матеріалом для дослідження.

Більше уваги надається історичним пам'яткам, фольклорним та діалектним текстам, тобто посилюється історико-культурна домінанта у практичному опрацюванні ономастичного матеріалу. Ця тенденція виростає, очевидно, із прагнень етнічного самоусвідомлення, відтворення через мову власної історії, власної культури, власного «я».

Звісно, що антропонім – це ядро будь-якого твору. Решта онімів – це здебільшого онімна периферія. Тому не дивно, що автори студіюють в основному художній антропонімікон. Антропонім є показником ідіостилю письменника, засобом вираження задуму, важливим елементом його творчості.

Об'єктом дослідження у магістерській роботі є онімні та апелятивні номінації осіб в історичних творах Василя Шкляра «Троща» і «Маруся».

Предметом аналізу є структурно-семантичні та стилістичні особливості номінації осіб в історичних романах В. Шкляра.

Василь Миколайович Шкляр — український письменник, політичний діяч. Один із найвідоміших і найбільш читаних сучасних українських письменників (деякі оглядачі називають його «батьком українського бестселера»).

Василь Шкляр не був обділений увагою журналістів та літературознавців. У центрі зацікавленості багатьох дослідників (Г. Кривопишина, Я. Голобородька, О. Ярового, Г. Сивоконя, О. Стандіченка, К. Поліщука) були різні романи автора, але ці дослідження присвячені літературознавчому аспекту¹.

Історичні антропоніми – «це своєрідний мікрообраз епохи, ... який відтворює її характер, її колорит...»². Різнобарвна й різноаспектна система антропонімів роману В. Шкляра «Чорний Ворон» дозволяє констатувати, що цей колорит відтворено якнайкраще, адже за допомогою онімів яскраво відтворено боротьбу українських повстанців проти окупаційної влади у двадцятих роках минулого століття на території Холодного Яру. Особливо важливо, що події, описані в романі, «це період нашої історії, який був замовчуваний владою»³.

Отже, творчість В. Шкляра дуже важлива для літературної ономастики. Саме в його романах ми дізнаємося про наше минуле, історію народу.

Літературні антропоніми історичних романів Василя Шкляра вже були об'єктом ономастичних студій. Зокрема добре проаналізовано антропонімікон

¹ Вегеш А. Літературно-художні антропоніми як образотворчий компонент роману «Ключ» Василя Шкляра // Наукові записки. – Тернопіль, 2017. – С. 58

² Крупеньова Т. І. Функціональне навантаження власних назв історичних осіб у художньому тексті (на матеріалі драматургії Лесі Українки) / Т. І. Крупеньова // Записки з ономастики : Зб.наук.праць. – Випуск 13. – 2010. – С. 73.

³ Панькова Н. Презентація роману Василя Шкляра «Чорний Ворон». Урок-ретроспектива / Надія Панькова, Ольга Савченко // Дивослово. – 2011. – № 6. – С. 27.

романів «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся»⁴, повісті «Чорне сонце»⁵ та ін. Однак комплексний порівняльний аналіз онімних та апелятивних номінацій в історичних творах В. Шкляра «Троща» та «Маруся» ще не був об'єктом мовознавчого аналізу, чим зумовлені **актуальність та новизна магістерської праці**. Актуальність роботи полягає і в тому, що роман «Троща» виданий у 2017 році, а це дає підстави вважати його малодослідженим; «Маруся» видана у 2014 році, та з цього часу досліджень онімної та апелятивної номінації особи є дуже мало. Оскільки це історичні романи, то вони містять велику кількість власних назв, дослідження яких є важливим як для літератури, мови, так і для історії.

Дослідники помітили, що номінації осіб та текст впливають один на одного, адже текст розкриває семантику номенів, а їх функціонування сприяє смисловій і структурній організації тексту. Аналіз певних компонентів художнього твору, зокрема й ономастикону, можна розглядати крізь призму лінійного розгортання тексту. Найголовнішим для номінацій осіб у художньому тексті є стилістичне навантаження – виразність, образодатність. Тому сьогодні важливим є аналіз способів і засобів номінації особи в художніх текстах. Ці проблеми вже були об'єктом наукових студій Д. Бучка, Т. Вільчинської, О. Кровицької, Т. Наумової, М. Скаба та ін. Більшу увагу філологи приділяють онімній та апелятивній лексиці семантичного поля «номінації осіб», репрезентовану у творах як окремих авторів, так і в творах окремих стилів чи жанрів. Дослідниками ономастичного аспекту проблем номінацій осіб в українському мовознавстві були Л. Белей, Н.Бияк, Е.Боева,

⁴ Вегеш А. Особливості творення літературно-художніх антропонімів у романі Василя Шкляра «Маруся» / А. Вегеш // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць / відп. ред. І.В. Сабадош. – Ужгород, 2017. – Вип.22. – С. 9–12

⁵ Вегеш А. Роль літературно-художніх антропонімів у створенні образів героїв повісті Василя Шкляра «Чорне сонце». Карпатська Україна – етап українського державотворення: історія і сучасність. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпатсько-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 182 – 188.

Г.Лукаш, Ю. Карпенко, М. Мельник, Т. Немировська, Г.Шотова-Ніколенко та ін.⁶

Мета роботи: комплексний аналіз номінацій осіб у романах «Маруся» та «Троща» В. Шкляра. Для виконання мети поставлено такі **завдання**:

- 1) укласти картотеку номінацій осіб романів Василя Шкляра «Троща» і «Маруся»;
- 2) розглянути взаємодію номінацій осіб із жанром, особливостями художнього тексту;
- 3) звернути увагу на належність вибору засобів номінацій осіб від віку, соціального стану, національності, професії;
- 4) з'ясувати, якою є частка апелятивної та онімної номінації, яка з них є домінантною;
- 5) виявити закономірності формування системи іменувань персонажів у творах В. Шкляра;
- 6) з'ясувати структурні особливості номінацій осіб.

Методи дослідження: описовий з елементами кількісного та етимологічного аналізів. Описовий метод — планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному (даному) етапі розвитку мови, тобто в синхронії. В описовому методі розрізняють такі послідовні етапи:

- 1) виділення одиниць аналізу;
- 2) класифікація й інтерпретація виділених одиниць.

Описовий метод містить прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації та має широке застосування. Його використовують не тільки для опису мовних елементів (фонем, морфем, конструкцій, граматичних категорій

⁶ Сколоздра О.Р. Онімно-апелятивна номінація особи у малій прозі Івана Франка // Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції 4-5 жовтня 2006р. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, 2006. – С.93-98.

та ін.), а й для вивчення функціонування мови. Опис фактів мови є їх якісним аналізом, систематизацією, що створює теорію.

Джерельною базою є романи Василя Шкляра «Троща» (зафіксовано 165 одиниць) та «Маруся» (зафіксовано 207 одиниці)

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОМІНАЦІЇ ОСОБИ

1.1. Номінація особи

Вивченню функціонування власних імен у художніх текстах присвячено багато праць українського та зарубіжного мовознавства. Лінгвісти досліджують найбільше онімну номінацію (Л. Белей, І. Фаріон, Ю. Карпенко, П. Чучка, Г. Лукаш, М. Мельник, М. Худаш, Т. Немировська, О. Немировська, Н. Попович, Р. Тайч та ін.), однак сьогодні необхідно аналізувати й апелятивні номінації особи, які доповнюють та уточнюють іменування літературних героїв. Онімні та апелятивні номінації осіб досліджували українські мовознавці – Т. Наумова, Є. Босва, Н. Бияк та ін.

Як зазначає Д.Бучко, «на початковому етапі пізнання навколишньої дійсності номінація предметів і явищ була первинною, прямою і нейтральною. Вона базувалась на відповідній мотивації, продиктованій тими ознаками речей, які найбільше впливали на свідомість і уяву перших номінаторів. Доказом сказаного є, можливо, збереження в загальних назвах їх семантики і в той же час повної або часткової втрати мотивів називання цих реалій. Згодом уже номіновані реалії могли піддаватися вторинній номінації»⁷.

Під первинною номінацією мовознавець розуміє «акт присвоєння назви предмету, який ще не має свого мовного позначення, а тільки чекає його»⁸. Відтак Д.Бучко дає визначення вторинної номінації – «найменування новою назвою об'єкта, який уже був названий раніше або використання наявних уже в мові номінативних засобів у новій для них функції називання. Поняття

⁷ Бучко Д. Апелятивна і пропріальна номінації // Слово і доля. Збірник на пошану Уляни Єдлінської. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2005. — С. 261–269.

⁸ Бучко Д. Апелятивна і пропріальна номінації // Слово і доля. Збірник на пошану Уляни Єдлінської. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2005. — С. 261–269.

первинна і вторинна номінація фактично збігаються з поняттями прямої і непрямой номінації»⁹.

О. Сколоздра-Шепітко зауважує, що «поняття номінації особи складається з двох важливих частин – пропріальної та апелятивної, які в художньому творі становлять складну систему взаємопов'язаних та взаємозумовлених елементів тексту, стилістичне значення яких можна збагнути лише при всебічному аналізі, залучаючи сигматичний та парадигматичний аспекти дослідження. З погляду синтагматики, всі номінативні одиниці для йменування одного персонажа утворюють номінаційну лінію, до якої входить домінантна номінація та допоміжні назви, що її доповнюють, конкретизують, розширюють»¹⁰.

Обрати ім'я персонажу – дуже важливий момент для автора художнього твору, адже антропонім виконує функцію характеристики персонажа завдяки актуалізації доантропонімної семантики слова. Ім'я втілює як авторську модальність і перспективність, так і прагматичну спрямованість тексту на залучення читача.¹¹

На думку А.Вегеш, «власні назви є складовими компонентами художнього твору. Перебуваючи у взаємозв'язку з його апелятивними шарами, вони мають цілеспрямоване ідейно-художнє навантаження. Вдалий вибір автором імені персонажа надає образу завершеності, додає йому більшої узагальненої сили. Йдеться не лише про різне онімне наповнення художнього твору, але й про різні принципи побудови антропонікому та його вплив на цілісність тексту»¹².

⁹ Бучко Д. Апелятивна і пропріальна номінації // Слово і доля. Збірник на пошану Уляни Єдлінської. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2005. — С. 261–269.

¹⁰ Сколоздра О.Р. Номінація осіб у малій прозі Івана Франка // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Випуск 15. Том 1.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. — С.259-264.

¹¹ Кухаренко В. Інтерпретація тексту / В. Кухаренко. — Вінниця: Нова книга, 2004

¹² Вегеш А. Проблеми української літературно-художньої антропоніміки. *Методичний посібник*. Ужгород, 2021. — С. 67

Отже, номінацію особи можемо розподілити на основні класи – онімну та апелятивну, а сукупність усіх номінаційних одиниць одного персонажа називаємо – номінаційною лінією персонажа (скорочено НЛП).

1.2. Онімна номінація особи

Як частина простору власних імен художніх творів літературно-мистецькі імена сьогодні є важливим об'єктом наукових досліджень. Саме в імена літературних і мистецьких діячів автор вкладає величезний характерний потенціал, нанизує незліченну кількість аналогій, символів і конотацій. Імена героїв сучасних творів мають особливу цінність для історії українських онімів через свої виражальні можливості, багатство стилістичних функцій та несподівані авторські експерименти.¹³

Специфіку онімної номінації особи досліджували на основі прозових творів таких письменників: І. Франка (О. Сколоздра-Шепітко), П. Куліша (О. Климчук), М. Коцюбинського (Т. Немировська, О. Марчук), М.Хвильового (О. Усова), М. Матіос (Н. Бербер), В. Винниченка (Г. Лукаш), Ю. Яновського (Г. Шотова-Ніколенко), Г. Тютюнника і В. Земляка (А. Соколова) та інших.

Літературно-художня ономастика – це новий напрямок дослідження власних імен у художньому тексті, комплексна дисципліна, яка виникла на помежів'ї ономастики й стилістики, лінгвопоетики, естетики слова, лінгвістики тексту, лексичної семантики, семіотики та ін.¹⁴

1.2.1. Дослідження онімної номінації

Перші наукові дослідження літературної антропонімії з'явилися в 60-70 роках ХХ століття. Це були праці М. Фененко «Топоніміка України в

¹³ Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця ХХ – початку ХХІ століття. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 243.

¹⁴ Там само.

творчості Тараса Шевченка», А. Критенко «До теорії власних назв», П. Чучки «Шевченкова антропонімія. Тези доповідей та повідомлень наукової конференції професорсько-викладацького складу, присвяченої 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.»

Наступний період був у 70-90 роках ХХ століття. Тоді з'явилися праці Ю. Карпенка («Назва твору, як об'єкт ономастики: Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана» та інші). Це стало основою для створення теорико-практичних наукових праць літературно-художньої ономастики українських мовознавців: Л. Белей, В. Галич, Л. Біла, Т. Ковалевська, Г. Лукаш, Л. Кричун, Т. Немировська, І. Маруніч та інші.

Мовознавець Ю. Карпенко вперше вжив термін «літературна ономастика» і визначив її належність до художньої літератури: «під літературною (поетичною) ономастикою розуміють суб'єктивне відтворення об'єктивного, «гру», що здійснює автор, загальномовними ономастичними нормами». ¹⁵

Також ономаст визначає основне завдання досліджень: «Ономастичні студії мають в Україні міцні традиції, а від часів К. Цілуйка і досить чітку організацію. Відповідно маємо й визначені здобутки, реалізовані у вигляді словників, монографій, дисертацій, статей, конференцій, симпозіумів тощо, які дозволили значною мірою з'ясувати склад власних назв української мови, їх генезис, історичний розвиток та особливості функціонування. Однак у цих галузях незробленого, нерозв'язаного ще значно більше, ніж одержаних досягнень»¹⁶.

Під його керівництвом представники Одеської ономастичної школи активно працювали в галузі літературно-художньої ономастики. Згодом

¹⁵ Карпенко Ю. О. Назва твору як об'єкт ономастики: Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана. *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Київ, 1975. Вип. 13. С. 3–10.

¹⁶ Карпенко Ю. А. Специфіка власного імені. *Літературна ономастика*: зб. статей. Одеса, Астропринт, 2008. С. 205–220.

відокремились Ужгородська і Донецька ономастичні школи, мовознавці яких вивчають походження, історію та функції власних назв у літературі.

Ю. Карпенко описує і засади літературної ономастики:

1. «вона є вторинною, виникаючи й існуючи на базі загальнонародної ономастики і так чи інакше спираючись на діючі в мові ономастичні норми;
2. літературна ономастика не зумовлюється безпосередньо історичним розвитком, як реальна ономастика, а залежить від волі автора і детермінується художнім задумом, жанром, напрямком та стилем твору;
3. власні назви в художньому творі передусім виконують стилістичну функцію і беруть участь у створенні образів;
4. на відміну від реальних назв, що належать мові, художні власні назви існують на рівні мовлення, тексту;
5. до складу власних назв входить така їх особлива група, як заголовки, що стають центром ономастичного простору твору»¹⁷.

Третій період розпочався вкінці ХХ століття і триває дотепер. Відбулась активізація пошукових напрацювань з ономастикону зарубіжних та українських письменників; з'являються нові погляди на семантичні та функціональні аспекти власних назв у структурі художніх текстів (А. Вегеш, Т. Можарова, О. Сколоздра-Шепітко, Л. Литвин, Г. Шотова-Ніколенко та інші).

Літературно-художні антропоніми – власні назви літературних героїв. Такий термін на позначення найменування персонажа твору ввів Л. Белей¹⁸.

У наукових дослідженнях ми фіксуємо використання різних дефініцій: літературна ономастика (О. Карпенко, Ю. Карпенко, Л. Кричун, Т. Крупеньова, Г. Мельник, Т. Немировська, А. Попович), літературно-художня ономастика (А. Вегеш, Л. Белей, Н. Попович, О. Сколоздра-

¹⁷ Карпенко Ю. О. Власні назви в художній літературі. Літературна ономастика: зб. статей. Одеса, Астропринт, 2008. С. 14.

¹⁸ Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. С. 5

Шепітко), поетична ономастика (С. Зінін, Ю. Глюдзик), поетика оніма, поетоніміка (М. Торчинський), поетонімія (Н. Бербер), поетонімологія (Е. Кравченко), ономастилістика (Е. Магазаник), ономапоетика (Е. Магазаник, Л. Селіверстова), стилістична ономастика тощо.

Термінів на позначення імені персонажа існує чимало, але найбільш вживаним є «літературний антропонім». Л. Белей вважає його невдалим, і зазначає: «літературно-художній антропонім, який через багатокomпонентність не є бездоганим, проте серед уживаних нині термінів найповніше і найточніше передає суть позначуваного поняття. До того ж, в українській та й зарубіжній ономастичній літературі цей термін має досить тривалу традицію вживання¹⁹.

Поняття «літературно-художня ономастика», на нашу думку, є найбільш доречним.

В 60-70 роках ХХ століття зафіксовано перші дослідження антропоніміки українських творів. Мовознавці І. Ковалик (Про назви людей в українських прозових творах Г. Квітки-Основ'яненка), С. Бевзенко (Із спостережень над мовою українських творів Г. Квітки-Основ'яненка. *Збірник тез доповідей і повідомлень республіканської наукової конференції, присвяченої 200-річчю з дня народження класика української літератури Г. Ф. Квітки-Основ'яненка*), Л. Колоколова (До питань стилістичної ономастики), О. Григорук (Антропонімія художніх творів Л. Мартовича. *Питання сучасної ономастики.*) аналізували літературно-художні антропоніми в різножанрових літературних текстах українських письменників. Також, активно працюють в цій галузі українські лінгвісти Л. Белей, А. Вегеш, Н. Бербер, О. Горенко, О. Климчук, Т. Немировська, В. Галич та інші.

Л. Белей зробив великий внесок для розвитку літературно-художньої антропонімії, а саме: дослідив функціональні та стилістичні особливості,

¹⁹ Там само.

визначив роль та статус в національній антропонімній системі, виявив вплив літературно-художніх антропонімів та відокремив їх ознаки.

Імена людей у літературі та мистецтві, як і справжні імена, визначаються історією та суспільством. Цей зв'язок відбувається опосередковано через реальну ономастику. Але, окрім справжніх імен людей певної епохи, важливу роль у іменуванні відіграє й специфіка літературного процесу певного періоду. Антропоніми тексту – це відображення вживаних у житті імен, їх проекція, крізь призму авторської творчості.²⁰ Тому сьогодні так важливо їх аналізувати.

1.2.2. Класифікація онімів

Єдиної класифікаційної системи літературно-художніх антропонімів, яка б правильно узагальнювала ознаки кожного розряду, поки що не існує, оскільки мовознавці при систематизації та групуванні матеріалу дотримується різних принципів відбору власних назв.

Л. Белей пропонує класифікувати літературні антропоніми за принципом стилістичної домінанти, виділяючи групи літературно-художніх антропонімів:

1. Нейтральні – літературно-художні антропоніми, в яких немає супровідних конотацій, тому їх досить просто замінити на інші схожі антропоніми. Їх основна функція – номінативна;

2. Характеристичні – літературно-художні антропоніми, яким властиво вказувати на вік, сімейний стан, соціальний статус, національність, підкреслювати зовнішні риси та характер персонажа, а також, увиразнювати ставлення до носія імені;

3. Ідеологічні – літературно-художні антропоніми, які утворені через втручання держави і більшовицької влади у духовну культуру нації. Тому їх

²⁰ Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця ХХ – початку ХХІ століття. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 243.

основна функція – ідеологічно вмотивована оцінка або характеристика персонажа;

4. Дейктичні – літературно-художні антропоніми, які вказують на реальні особи персонажів, виявляють ставлення автора, зазвичай, до неприємних явищ²¹.

За стилістичною значущістю Л. Белей літературно-художні антропоніми поділяє:

1. Національно (або регіонально) значущі, які передусім і створюють потрібний авторові національний або регіональний колорит твору. Найчастіше встановити походження героя можна за його прізвищем, рідше за іншими антропонімами;

2. Хронологічно значущі, що сприяють локалізації твору в часовому проміжку. Цей тип є особливо важливим для історичних творів, адже будь-який історичний період можна пов'язати з реальними історичними особами та їх назвами;

3. Соціально значущі антропоніми відображають об'єктивно-вікову характеристику, соціальний статус персонажів, їх професію, міське чи сільське походження, тощо.

4. Характеристично-оцінні оніми вживаються для емоційно-експресивної оцінки. Зокрема експресивно-оцінні (від інтимно-пестливих до принизливо-згрубілих), притаманні більшості антропонімії класів, та інформаційно-оцінні (оцінка розшифровується внутрішньою формою оніма й виражена твірною основою) мають широку характеристику від зовнішності і до психічного стану персонажа²².

На основі класифікації Л. Белей проводять дослідження мовознавці Ужгородської ономастичної школи.

²¹ Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст. Ужгород, 1995. 120 с.

²² Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст. Ужгород, 1995. 120 с.

Як слушно зауважує М. Торчинський, емоційно-експресивні особливості власних назв є основою для розмежування емоційної нейтральної та забарвленої лексики.²³ Забарвлена пропріальна лексика може бути позитивною (звеличувальною, демінутивною) або негативною (насмішкливою, принизливою).

На думку Л. Литвин, залежно від форми оніми можуть відтворювати реальні імена, або бути новотвором автора, набуваючи власної семантики або збагачуючи її за рахунок прагматичної та стилістичної домінанти. Залежно від семантики власні назви можуть бути загальномовними, безреферентними; референтними, які слугують на позначення реальних людей та відомі об'єкти, що описані в художньому тексті; вигадані, власне текстові, які мають два підтипи – інтертекстуальні поетоніми та авторські новотвори²⁴.

А. Вегаш описує класифікацію основних особових імен:

1. Ім'я – власне особове найменування, надане при народженні або вибране дорослою людиною для себе;
2. Ім'я по батькові – найменування від імені батька;
3. Прізвище – спадкове офіційне найменування, яке вказує на належність до певної сім'ї
4. Прізвисько – додаткове неофіційне найменування, надане людині через певні риси, обставини життя, тощо²⁵;

Окремо подає специфічні види антропонімів:

- Антронім або маритонім – іменування жінки за іменем, прізвищем її чоловіка;
- Метронім або матронім – найменування сина або дочки за іменем матері або когось із предків по материнській лінії;

²³ Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький, 2008. 548 с.

²⁴ Литвин Л. В. Ономастичний простір художнього твору і типи власних імен. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2001. № 5. С. 124–128.

²⁵ Вегеш А. Проблеми української літературно-художньої антропоніміки. *Методичний посібник*. Ужгород, 2021. – С. 67

- Патронім – найменування сина або дочки за іменем батька²⁶.

Основними ознаками для класифікації літературно-художніх антропонімів є особливість характеру, зовнішність персонажа; національне походження та соціальний статус; хронологічна ознака; вікові особливості; регіональне та ідеологічне²⁷. На основі всіх цих класифікацій у практичному розділі магістерської роботи пропонуємо класифікацію, зумовлену зфіксованим матеріалом.

1.2.3. Функції онімів

Над дослідженнями функцій онімів працювали такі мовознавці: Л. Белей (Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX століть), М. Мельник (Міркування про теоретичні засади літературної ономастики), Я. Януш (Зображальні функції антропонімів у мові української драматургії кінця XIX – початку XX століття) та інші.

Антропонімія є багатофункціональною, але в художніх текстах можуть виділятися лише одна-дві функції, оскільки автор індивідуально та ситуативно реалізує мову твору як системи. Інші функції можуть нівелюватися і посідати другорядну позицію. «Багатофункціональність власних назв в художніх творах залежить від контекстуального оточення та логічного або синтаксичного виділення. Усі антропоніми перебувають у тісних синтагматичних і парадигматичних зв'язках у межах онімного простору, де одні компоненти яких завжди слугують певним досвідом для сприйняття і розуміння реципієнтом інших»²⁸.

Т. Гриценко визначила такі основні функції:

²⁶ Там само.

²⁷ Там само.

²⁸ Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця XX – початку XXI століття. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 243.

1. ідентифікаційно-диференційна – є основною і забезпечує виділення денотата з-поміж інших;
2. локалізація в часі та інформативна, внаслідок чого утворюється часове полотно;
3. соціологічна – реалізується за допомогою апелятивної лексики й онімів;
4. емотивна – зв'язок між найменуванням персонажа та його характером;
5. стилістична – прийом актуалізації внутрішньої форми оніма²⁹.

Л. Селівестрова виділяє такі функції:

1. локально-темпоральна функція або ономастичний хронотоп;
2. умовно-поетична функція або безіменність;
3. семантична трансформація або переперсоніфікація;
4. створення okazіональних власних назв³⁰.

Л. Кричун пропонує розгорнуту класифікацію функцій:

1. характеристична;
2. імпліфікаційна;
3. інформаційно-стилістична;
4. диференціююча;
5. емоційно-експресивна;
6. текстотворча;
7. ідіостилістична³¹.

Дослідженнями функцій онімів займалися і зарубіжні мовознавці.

Польський дослідник А. Вількон створив узагальнювальну класифікацію

²⁹ Гриценко Т. Б. Власні назви як засіб стилетворення в українській історичній прозі другої половини ХХ ст.(на матеріалі романів про Б. Хмельницького): автореф. дис. ... канд. філол. наук:10.02.01 – українська мова. К.,1998. С. 7 – 9.

³⁰ Селівестрова Л. І. Ономастичний простір поезії Володимира Калашника. *Незгасимий СЛОВОСВІТ*: збірник наукових праць на пошану професора В. С. Калашника. Харків, 2011. С. 456–467.

³¹ Кричун Л.П. Функції антропонімів в сучасному українському сатиричному романі: дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Кіровоград, 1998. С. 166.

онімів. Основною лінгвіст вважає функцію локалізації, яка відтворює зв'язки сюжету за допомогою окремих часових та просторових даних; соціологічна функція – вказує на національну належність і походження; алюзійна функція – паралелі до певних місць, подій, осіб; семантична функція – характеризує персонажів прямими або метафоричними назвами; експресивна функція – експресивно-емоційна характеристика найменувань³².

Ф. Дебюс додає функцію анонімності до вищевказаних функцій онімів в літературних текстах. Ця функція одночасно створює акцент та приховує найменування³³.

Німецький дослідник Д. Лампінг виокремив такі функції літературно-художнього оніма:

1. Ідентифікаційна;
2. Ілюзійна;
3. Міфологізувальна;
4. Характеризувальна;
5. Акцентуальна;
6. Констеляційна;
7. Перспективізаційна;
8. Естетична³⁴.

Власні назви у літературно-художніх текстах є багатофункціональними, полісемічними та динамічними. В мовленні автора власні назви набувають конотативного забарвлення, створюють образи та реалізують відповідно до жанру твору різноманітні можливості.

Дотепер функціональна система відкрита, оскільки література є динамічною і з кожним днем доповнюється новими елементами з появою нових жанрів, течій, напрямів, тощо.

³² Wilkoń A. Nazewnictwo w utworach Stefana Żeromskiego. Wrocław, 1970. 134 s.

³³ Debus F. Functions of names in literary text. *Onomastica*, 2003. Vol. 48. P. 5–15.

³⁴ Lamping D. Der Name in der Erzählung. Zur Poetik des Personennamens. Bonn i Verlag Herbert Grundmann, 1983. 135 s.

1.3. Апелятивна номінація особи

Апелятив – це слово або словосполучення, що називає особу, до якої звертаються або про яку говорять.

Досліджували апелятиви українські мовознавці Д. Бучко, Т. Наумова, О. Сколоздра-Шепітко.

Апелятиви дають можливість додатково описати персонажа за якоюсь рисою характеру, яка відразу помітна, або за якоюсь зовнішньою ознакою, яка його вирізняє.³⁵ Крім того, апелятиви дозволяють авторам вибирати з кількох номінацій для однієї особи залежно від ситуації мовлення.³⁶

О. Сколоздра-Шепітко, досліджуючи апелятиви у творах І. Франка, визначає безіменну номінацію та замітники імені: «...безіменність персонажів допомогла авторові створити широке тло, типізувати окремі риси героїв, особливо у філософських та сатиричних творах. Нерідко безіменна номінація служить основним засобом вираження провідної ідеї твору. Замінники імені, під якими розуміємо апелятивне називання персонажів, поіменованих антропонімом, у межах художнього твору уточнюють, доповнюють антропонімні номінації літературних героїв. Замінники імені в межах одного твору виступають синонімами один до одного та до антропоніма-домінанти, оскільки виконують одну й ту ж функцію – номінації тієї самої особи».³⁷

Вираженням емоційної піднесеності постає апелятив через звертання в художньому стилі, воно називає предмети або явища навколишнього світу, персоніфікуючи їх. Через те апелятиви у цьому стилі характеризуються

³⁵Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. Бияк. – Івано-Франківськ, 2004.

³⁶ Сколоздра О.Р. Номінація осіб у малій прозі Івана Франка про інтелігенцію // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Випуск 15. Том 1.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. – С.259-264.

³⁷ Там само.

експресивністю та багатою образністю. Головними функціями їх при цьому є емоційно-експресивна, емоційно-оцінна та характеристично-емоційна.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У РОМАНІ «ТРОЩА» В. ШКЛЯРА

Історичні романи містять надзвичайно багато власних назв, які виконують відповідні функції. Найцікавішими для дослідження в романах про воєнні часи є псевда, функція яких – приховати справжні імена героїв. Автор твору закладає у псевдо персонажа особливості його характеру, зовнішнього вигляду, вподобання чи мотивацію героя.

Для повного аналізу того чи іншого персонажа потрібно досліджувати не лише власні назви, але й апелятиви, що їх пов'язують. Способи та засоби номінації осіб дуже різноманітні, тому ми порівнюємо їх у двох романах В. Шкляра «Троща» і «Маруся».

2.1. Номінаційна лінія персонажа

Сукупність усіх онімів та апелятивів для найменування одного персонажа пропонуємо назвати *Номінаційною лінією персонажа* (надалі НЛП), а вершиною НЛП обирати найбільш вживані номінації.

У творі «Троща» Василя Шкляра зафіксовано 24 основні номінаційні лінії персонажів і 114 другорядних. Онімні моделі репрезентують у трьох типах: однослівні, двослівні та трислівні.

1. НЛП Стодоля має 8 назв – з них 3 оніми та 5 апелятивів.
Однослівні оніми:

Стодоля – псевдо Василька, на мою думку, утворене від словосполучення «сто доль», оскільки в творі герой не раз симулював власну смерть, не один раз був за крок від смерті, але кожного разу його щось рятувало. Це може також вказувати на його багатофункціональність у житті, адже герой змінював свої життєві позиції, думки і рішення, чим міняв долю свою та інших героїв. Це псевдо також асоціюється із драматичним твором

Тараса Шевченка «Назар Стодоля», тобто виконує алюзійну функцію. Використано у творі 359 разів;

Василько – здрібніло-пестлива форма імени Василь, у перекладі з грецької мови означає «цар»³⁸. На мою думку, Василькові підходить його ім'я, оскільки він центральний персонаж роману. Використано у творі 52 рази;

Двослівні оніми:

Василь Мандзюк – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано 3 рази;

Трислівні оніми:

Василь Йосипович Мандзюк – прізвище, ім'я та по батькові персонажа, використано 1 раз.

Апелятиви:

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вжито з онімом «друг Стодоля», використано 1 раз;

Референт СБ – апелятив, що вказує на участь в спеціальному внутрішньому розвідувальному та контррозвідувальному підрозділі українського визвольного руху. Використано 1 раз;

Небіж – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімом «небіж Василько», використано 2 рази;

Офіцер – апелятив, що вказує на військове звання. У творі вжито з онімом «офіцер Стодоля», використовується 5 разів;

Васильки у полі – апелятиви, які вказують на безіменну назву персонажа, утворені від частини віршованого твору В. Сосюри. Цікавий також зв'язок *Михасі* із її коханим *Васильком*: автор часто, вказуючи на *Василька*, згадує рядки із пісні «Васильки у полі» і звертається до *Михасі* «...а у тебе, мила, Васильки з-під вій». Візуально волошки і васильки дуже схожі, можливо, так автор вказує на ідеальну пару, їх зв'язок на духовному рівні. «*Васильки у полі*,

³⁸ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.40.

*васильки у полі...» Десь там, у полі, подруго Волошко, і знайшли мертвого Василька.»*³⁹ Використано у творі 7 разів.

Отже, персонаж розкривається нам за допомогою псевда *Стодоля*, пестливої форми *Василько* та безіменної назви «*Васильки у полі*». Дві останні дуже ніжні назви і вживаються в любовній лінії Василька та Михасі. *Стодоля* вживається під час опису військових подій, адже псевдо приховує його справжнє ПІБ. Таким чином автор передає нам усі особливості того часу і дозволяє зануритись повністю в обставини підпілля.

2. НЛП Місько має 9 назв – 3 оніми та 6 апелятивів.

Однослівні оніми:

Місько – пестлива форма імени персонажа Михайла, у перекладі з давньо-грецької означає «рівний Богові»⁴⁰. Назву *Місько* можна охарактеризувати як згрубілу, так і м'яку щодо носія, оскільки герой змушений бути на стороні ворога і своїх одночасно. Використано у творі 405 разів;

Очерет – псевдо персонажа, яке йому придумав Стодоля для шпигунських дій. Для Міська це псевдо було неприємним, як і ситуація в якій він опинився, адже його мета – доносити на своїх. *Міськові аж в очах потемніло. Спершу він навіть не втямив, що таке «очерет», і подумав, що це позначено місце постю в троці.*⁴¹ Використано 7 разів;

Двослівні оніми:

Місько Пасічник – справжнє ім'я та прізвище персонажа. Прізвище може означати, що предки Міська тримали пасіку. Використано у творі 1 раз;

Апелятиви:

³⁹ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

⁴⁰ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.70.

⁴¹ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

Агент – апелятив, що вказує на довірену особу, як діє за дорученням когось. У творі вжито з онімом «Очерет», використано 4 рази;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вживається з онімом «Місько», використано 2 рази;

Скурвий син – апелятив, що вказує на обурливе ставлення до персонажа. У творі вжито з онімом «Місько» і використано 1 раз;

Одчаяк – апелятив, що вказує на хоробрість та сміливість персонажа. У творі вжито з онімом «Місько», використано 1 раз;

Наречений – апелятив, що вказує на сімейний стан персонажа. У творі вжито з онімом «Місько» та прикметником «колишній», використано 1 раз;

Перекинчик – апелятив, що вказує на зневажливе ставлення до персонажа, через зраду поглядів, друзів. У творі використано 1 раз.

У романі *Місько* показує себе спритним і розумним хлопчаком. Однак доля складається так, що він повинен перейти на сторону зла і доносити про дії своїх людей. Це давалося йому важко, бо *Місько* хотів все робити розумно, щоб не зашкодити своїм товаришам. Таке роздвоєння погано вплинуло на хлопця – і він утік.

Отже, найбільше про персонажа нам розповідають апелятиви, хоча найуживанішим є ім'я *Місько*.

3. НЛП Михася має 15 назв - з них 6 онімів та 9 апелятивів.
Однослівні оніми:

Михася – пестлива форма від імені Михайлина, яке утворене від чоловічого імені Михайло. В перекладі з давньогрецької означає «рівний Богові». *Михася* – кохана головного підозрюваного *Василька*. У творі використано у творі 267 разів;

Софія – друге ім'я Михасі, у перекладі з грецької означає «мудрість»⁴². Така риса була характерною для Михасі. Використано у творі 2 рази;

Волошка – псевдо Михасі, утворене від назви польових квітів, що асоціюється з кольором очей персонажа: «Вона друкувала надсекретні матеріали для Лемеша і тоді отримала друге псевдо — Волошка». Дістала псевдо за сині очі...». Використано у творі 36 разів;

Черешня – псевдо Михасі, утворене від назви дерева, яке дає плоди – невеликі ягоди вишневого кольору, що називаються черешні. Черешня дуже схожа своїми плодами до вишні, але порівняно з нею ягоди черешні трішки більші і набагато солодші. Тобто дівчина, яка носила це псевдо повинна значно відрізнятися від інших дівчат. Так і було, *Михася* була дуже красивою і розумною дівчиною, її врода припала до душі не одному хлопцю. У творі використано 5 разів;

Двослівні оніми:

Михайлина Стасів – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 3 рази;

Трислівні оніми:

Михайлина-Софія Стасів – два імені та прізвище персонажа, використано у творі 2 рази.

Апелятиви:

Наречена – апелятив, що вказує на сімейний стан персонажа. У творі вживається з онімами «наречена Михася», «наречена Василя Мандзюка – Стодолі», використано 6 разів;

Дочка/Донька – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вживається з онімами «дочка Штефана та Єлизавети з Прокопишиних», «донька Михася», використано 2 рази;

⁴² Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.160.

Подруга – апелятив, що вказує на дружні зв'язки, вживається з онімами «подруго Волошко», «подругу Черешню», використано 26 разів;

Член ОУН – апелятив, що вказує на участь в українському громадсько-політичному русі, використано 1 раз;

Агентка УМГБ – апелятив, що вказує на участь в управлінні міського господарства та благоустрою, використано 1 раз;

Окружна господарчої жіночої референтури – апелятиви, що вказують на участь в українських націоналістичних підпільних організаціях, використано 1 раз;

Синьоока ластівка – апелятиви, які утворюють безіменну назву персонажа. Ця дівчина відзначилась своєю неземною красою, і багатьох хлопців зачаровували саме її очі, тому її порівнювали з синьоокою ластівкою. «Не можу дочекатися, поки зійде сніг, аби відпустити на волю твою синьооку ластівку»⁴³. У творі використано 3 рази;

Машиністка – апелятив, що вказує на вид професії персонажа, використовується 3 рази.

Отже, найбільше автор звертає нашу увагу на очі героїні та їх красу, тому цікавими є безіменна назва «синьоока ластівка» і псевдо *Волошка*. Також важливим є зв'язок Михасі з її коханим Васильком, адже польові квіти волошки і васильки майже ідентичні. Тобто автор особливо підкреслює їх зв'язок такими найменуваннями.

4. НЛП Сірко має 5 назв – 1 онім та 4 апелятиви

Однослівні оніми:

Сірко – псевдо персонажа, яке утворене від назви кошового отамана Запорізької Січі Івана Сірка, використано у творі 220 разів;

Апелятиви:

⁴³ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вжито з онімом «Сірко», використано 2 рази.

Пес – апелятив, що вказує на схожість характеру персонажа із собакою. У творі вжито з онімом «Сірко», а також з прикметниками «вірний», «шолудливий». Використано 3 рази;

Кошовий – апелятив, що вказує на запозичення псевда від кошового отамана Івана Сірка. Вжито у творі з онімом «Сірко», використано 2 рази;

Скурвий син – апелятив, що вказує на обурливе ставлення до персонажа. У творі вжито з онімом «Сірко» і використано 5 разів;

«Бідна, бідна Мотря» - апелятиви, які вказують на безіменну назву персонажа, утворені від уривку твору «Мотря» Богдана Лепкого. Сірко любив читати «Мазепину Мотрю» і часто коментував ситуації словами «Бідна, бідна Мотря».

Оповідач більше порівнює *Сірка* не з отаманом, а з собакою. Це проявляється в описі персонажа – «розумний пес», «розумні, сумирні руді очі», «заживе, як на собаці», «взяв його на нюх», «повів своїм собачим носом», «крутити хвостом».

Як зазначає А. Вегеш, «за цим описом можемо зробити висновок, що Сірко був відданий своїй справі, як собака своєму господарю»⁴⁴.

Цікавим є те, що 25 років після війни головний герой зустрів справжнього собаку, якого спочатку назвав *Сірком* і навіть знайшов спільні риси із *Сірком*: «Розплющивши очі, побачив напрочуд симпатичну морду бездомного пса, який дивився на мене рудими очима віддано й довірливо. – **Сірко**... – мимоволі вихопилося у мене. Так я знайшов собі друга, з котрим час від часу тлумив свою самоту».⁴⁵ Згодом оповідач придумав йому ім'я Кріс. Собака став йому найкращим другом, і оповідач спілкувався з ним як з

⁴⁴ Вегеш. А. Інформаційний потенціал літературно-художніх псевдонімів роману "Троця" Василя Шкляра. Видавництво УжНУ "Говерла" 2018.

⁴⁵ Шкляр В. «Троця» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

справжньою людиною. Також стало помітним, що ім'я собаки Кріс читається зліва направо як Сірк, тобто це був Сірко у сьогоденні.

5. НЛМ Броз – має 6 назв, з них – 3 оніми та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Броз – псевдо персонажа, використане у творі 132 рази

Тимчак – справжнє прізвище героя, використано 3 рази;

Трислівні оніми:

Тимчак Михайло Степанович – справжнє ПІБ героя, використано 3 рази;

Апелятиви:

Есбіст – апелятив, що вказує на участь в СБ (Служба Безпеки України).

У творі вживається з онімом «Броз», використано 3 рази;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вживається з онімом «Броз», використано 1 раз;

Провідник – апелятив, що вказує на обов'язки на військовій службі. У творі вживається з онімом «Броз», використано 1 раз;

На початку твору оповідач знаходить могилу свого товариша, з яким він боровся в УПА. В цей момент оповідач не розумів, як це можливо, адже товариш – Тимчак Михайло Степанович, загинув на його очах. Вкінці твору ми дізнаємось, що псевдо цього зрадника «*Броз*». Оповідач вказує, що Броз був лагідним і гарним хлопцем. Також він був закоханим у Михасю, наречену Василька, тому все, що він зробив, було для їх кохання і щасливого життя.

Отже, важливим для цього персонажа є його псевдо. Пояснити значення псевда *Броз* досить складно, тому вважаю, що такий задум автора – повністю приховати зрадника серед усіх персонажів, не давши натяку на те, хто б ним міг бути.

6. НЛП Гак має 7 назв – 2 оніми і 5 апелятивів

Однослівні оніми:

Гак – псевдо персонажа, утворене від загальної назви. Гак – металевий стрижень, загнутий на одному кінці. Використано у творі 71 раз;

Двослівні оніми:

Олексій Пронишин – справжнє ім'я та прізвище персонажа. В перекладі з грецької ім'я Олексій означає «захисник». Олексій був захисником своєї батьківщини, але не дуже відповідальним та чесним. Використано 1 раз;

Апелятиви:

Брат – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімом «Олексій Пронишин», використано 1 раз;

Вуйко – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімом «Гак», він був вуйком Стодолі. Використано 6 разів;

Провокатор – апелятив, що вказує на таємного агента, який проникає в організацію із зрадницькими цілями. У творі вжито з онімом «Гак», використано 1 раз;

Бабій – апелятив, що вказує на надмірне захоплення персонажа жінками. У творі вжито з онімом «Гак», використано 1 раз;

Пияка – апелятив, що вказує на надмірне споживання алкоголю. У творі вжито з онімом «Гак», використано 1 раз;

Гультіпака – апелятив, що вказує на легковажний спосіб життя персонажа. У творі вжито з онімом «Гак», використано 1 раз;

Отже, про персонажа ми більше дізнаємось з апелятивів, адже Гак зображується як гультіпака, пияк та бабій. Через свою необережність, безвідповідальність та легковажність йому довелося перейти до більшовиків, тобто зрадити свою Батьківщину.

7. НЛП Марійка Мандзюк має 10 назв – 3 оніми та 7 апелятивів.

Однослівні оніми:

Марійка – пестлива форма від імени Марія. В перекладі з давньогрецької означає «чинити опір»⁴⁶. Використано у творі 62 рази;

Веселка – псевдо, утворене від назви оптичного явища в атмосфері. Використано у творі 9 разів.

Двослівні оніми:

Марія Мандзюк – справжнє прізвище та ім'я персонажа. Використано у творі 1 раз.

Апелятиви:

Сестра – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімом «Марійка», «Стодолі» і прикметником «молодша». Використано у творі 5 разів;

Зв'язкова – апелятив, що вказує на людину, що здійснює зв'язок між підпільними групами, партизанськими загонами. У творі вжито з онімом «Веселка», використано у творі 3 рази;

Подруга – апелятив, що вказує на дружні зв'язки, вживається з онімом «Веселка». Використано у творі 3 рази;

Дочка – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. Використано у творі 1 раз;

Українка – апелятив, що вказує на національність персонажа. Використано у творі 1 раз;

Член ОУН – апелятив, що вказує на участь в українському громадсько-політичному русі, використано 1 раз;

Агентка УМГБ – апелятив, що вказує на участь в управлінні міського господарства та благоустрою, використано 1 раз;

Отже, апелятиви персонажа розповідають нам про захоплення та політичні погляди дівчини. Онім *Марійка* вжито в ласкавій формі, що свідчить про ставлення оповідача та усіх інших героїв до носія цього імені.

⁴⁶ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.140.

8. НЛП Стефа має 4 назви – 1 онім та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Стефа – ім'я персонажа, скорочена форма від Стефанія. У перекладі з грецької означає «вінок»⁴⁷. Використано 67 разів;

Апелятиви:

Кохана – апелятив, що вказує на сімейні стосунки. У творі Стефа – кохана оповідача. Цей ногмен вжито з онімом «Стефа» та займенником «моя», використано 1 раз;

Наречена – апелятив, що вказує на сімейні стосунки. У творі вжито з онімом «Стефа», використано 1 раз;

Дружина – апелятив, що вказує на сімейні стосунки. У творі вжито з прикметником «кохана» та займенником «моя». Використано 1 раз.

Оповідач щиро кохав Стефу та оберігав її. Його кохана була ніжною і чарівною жінкою. Стефі погрожували та змушували доносити інформацію про оповідача, але вона не піддалась цьому і обрала коханого.

Отже, апелятиви для номінації цього персонажа допомагають авторові створити атмосферу кохання і щирих почуттів. Онім Стефа вжито в пестливо-здрібнілій формі, а це характеризує іменовану як позитивну героїню.

9. НЛП Жук має 6 назв – 3 оніми та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Жук — псевдо, утворене від назви комахи. Через юний вік його ласкаво називали Жучком, а в старшому віці він став Жуков. Оповідач назвав хлопця Жуком, через його розгублені очі: *«Побачивши вперше Юрка, я сторонів — з вигляду це був худесенький підліток, який винувато дивився на мене запаленими сірими очима: мовляв, вибачейте, панонцю, що такого вутлого хрущика поставили*

⁴⁷ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.161.

вам на підмогу. Його зболені очі так поблимували на чорному від вугільного пилу обличчі, що хлопчина нагадав мені загнаного в коробку жука.»⁴⁸ Використано у творі 62 рази;

Двослівні оніми:

Юрко Паєвський – ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 2 рази;

Юрко-Жук – ім'я та псевдо персонажа, у перекладі з грецької Юрій означає «хлібороб»⁴⁹. Використано у творі 1 раз;

Апелятиви:

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вживається з онімом «Жук» у кличному відмінку, використано 2 рази;

Бандерівець – апелятив, що вказує на послідовника українського націоналістичного руху Степана Бандери. У творі використано 1 раз;

Маршал – апелятив, що вказує на військове звання найвищого генеральського складу. У творі використано 1 раз;

Отже, цікавим є псевдо персонажа, що змінювалось в залежності від віку хлопця. Основна назва «Жук» з додаванням суфікса –ок характеризувала юнака, а з додаванням суфікса –ов – дорослого чоловіка.

10. НЛП Змій має 3 назви – 1 онім і 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

Змій – псевдо, утворене від назви тварин (плазунів). Носій цього псевда дуже жорстока людина. Припускають, що він задушив рідного брата. Оповідач описує його так: «З вигляду Змій був похмурий, мамулуватий — височезного зросту, широкоплечий, причому його праве плече було помітно

⁴⁸ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

⁴⁹ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – 334 с

вище за ліве. Змієві більше пасувало би псевдо Удав, бо він, як виконавець вироків, користувався переважно удавкою. Зашморгував петлю у винуватця на шиї, потім закидав його, як лантуха, за спину через праве плече і чекав, поки тіло ослабне й перестануть тріпатись ноги. При цьому Змій підіймав «робоче» плече скільки міг угору, тому воно й зробилося вищим за ліве. Хтось у Змія був запитав, чи не болять у нього серце від такої роботи? Ні, відповів Змій, плече, буває, поболіє, а серце ні.»⁵⁰ Використано у творі 64 рази.

Апелятиви:

Есбіст – апелятив, що вказує на участь в СБ (Служба Безпеки України);

Поводир – апелятив, що вказує на персонажа, який знає шлях і допомагає його пройти;

Отже, найбільше характеризує персонажа його псевдо «Змій». Можна провести паралель із біблійним змієм, де він є символом зла. Наш персонаж дуже жорстокий і легко може задушити людину, тому ще одна влучна назва для нього - «Удав», одночасно вказує на дію «давити» та рід змії.

11. НЛП Сум має 4 назв – 3 оніми та 1 апелятив

Однослівні оніми:

Сум – псевдо, утворене від назви спектру людських емоцій. Псевдо *Сум*, найімовірніше, вказує на сумний настрій носія або його сумну долю. Використано у творі 53 рази;

Славко – пестлива форма імені Ярослав означає «ярий» і «слава»⁵¹. Використано у творі 7 разів;

Двослівні оніми:

⁵⁰ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

⁵¹ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.99.

Ярослав Мандзюк – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 1 раз;

Апелятиви:

Брат – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімом «Василя» та прикметником «молодший», використано 1 раз.

Отже, персонаж розкритий у творі не повністю, псевдо лише настановує на припущення щодо характеру героя.

12. НЛП Влодко має 4 назви – 3 оніми та 1 апелятив.

Однослівні оніми:

Володимир – повне ім'я персонажа означає «володар світу»⁵². Використано у творі 1 раз;

Влодко – пестлива форма імені Володимир, використано у творі 58 разів;

Пімста – псевдо, утворене від назви спектру людських емоцій. Це псевдо належить малому 9-річному хлопчику, який мріє помститись за смерть невинного старшого брата.

Апелятиви:

Братик – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі Влодко був братом Стодолі.

Отже, псевдо хлопця відображає його мету, а саме помсту за смерть брата Василька. Вважаю, що саме тому автор надає йому лише один апелятив, який указує на родинні зв'язки, адже це важливий момент. Хлопець схожий на свого брата, тому після його смерті повідомляє коханій Василька, що виросте і замінить брата, буде любити її та оберігати. Це вказує на його силу, хоробрість та впевненість.

⁵² Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.43.

13. НЛП Буревій має 4 назви – 1 онім та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Буревій – псевдо, утворене від загальної назви потужних атмосферних явищ. Буревієм можна назвати людину, яка не думає про наслідки. Їй байдужі почуття і думка інших. Носій цього псевда руйнує все на своїй дорозі. А характер черствий і непохитний. Або ж іменований був дуже грізним із ворогами, нимщив усіх їх, якщо вони траплялися йому на шляху. У творі використано 48 разів;

Апелятиви:

Провідник - апелятив, що вказує на обов'язки на військовій службі. У творі вживається з онімом «Буревій», використано 19 разів;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вживається з онімом «Буревій», використано 2 рази;

579 – апелятив, що є кодом персонажа. У творі використовується 12 разів.

Отже, основним для цього персонажа є його псевдо. На мою думку, так автор хоче передати силу персонажа, адже це не простий солдат, а провідник.

14. НЛМ Дзідзьо має 12 назв – 3 оніми та 9 апелятивів.

Однослівні оніми:

Дзідзьо – псевдо, утворене від західноукраїнського діалектизму. На Західній Україні дзідзьом називали діда, тобто чоловіка похилого віку. Так і героя «Трощі» прозвали Дзідзьом за поважний вік: «*Псевдо Чайка, називають Дзідзьом за поважний вік.*»⁵³ У творі використано 39 разів;

Чайка – друге псевдо персонажа, утворене від назви птаха. Чайки мешкають поблизу водойм. Автор дав це псевдо хлопцю, який співав пісню про чайку, в такий спосіб порівнює хлопців з чайками у трощі: «*Водночас Дзідзьо, маючи гарний голос, співав у хорі Народного дому. (Він і в очеретах*

⁵³ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

часом зривався на пісню, та, не маючи змоги розгорнути свій оксамитний підбасоксповна, лиш мугикав собі під ніс: «Вітер трошу гойдає, з гнізда чайку зганяє...» Я подумки навіть підспівував Дзідзю, бо мені подобалася ця пісенька, якої я ніколи не чув раніше і підозрював, що Дзідзьо придумав її сам.»⁵⁴ У творі використовується 2 рази;

Двослівні оніми:

Качур Іван – справжнє ім'я та прізвище персонажа, у перекладі з давньоєврейської Іван означає «Боже милосердя»⁵⁵ У творі використовується 1 раз;

Апелятиви:

Стрипівець – апелятив, що називає підпільника, який осів над Стрипою. У творі використовується 1 раз;

Побратим – апелятив, що вказує на дружні стосунки. У творі використано 1 раз;

Син – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з онімами «Андрія та Євдокії», використано 1 раз;

Швець – апелятив, що вказує на професію персонажа. У творі використано 1 раз;

Українець – апелятив, що вказує на національність персонажа. У творі використано 1 раз;

Член ОУН – апелятив, що вказує на участь в українському громадсько-політичному русі, використано 1 раз;

Агент УМГБ – апелятив, що вказує на участь в управлінні міського господарства та благоустрою, використано 1 раз;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. Використано у творі 1 раз;

Рибалка – апелятив, що вказує на хобі персонажа. У творі вжито з онімом «Дзідзьо», використано 2 рази;

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.143.

«Вітер трошу гойдає, чайка гніздечко звиває...» - апелятиви, що є безіменною назвою персонажа, утворені від назви пісні, яку співав Дзідзьо. Використано у творі 4 рази. Насправді такої пісні не існує, але у творі вона пов'язує героя з його псевдом «Чайка» та діяльністю на річці Стрипа.

Отже, персонажа найбільше характеризують його псевда Дзідзьо, Чайка і безіменна назва «Вітер трошу гойдає, чайка гніздечко звиває». Дзідзьо дуже різностороння людина, про що також свідчать його вік та досвід.

15. НЛП Пластун має 3 назви – 1 онім та 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

Пластун – псевдо, утворене від назви історичного угруповання. Пластуни – козаки-розвідники Запорізького та Кубанського військ. У творі використано 38 разів;

Апелятиви:

Охоронець – апелятив, що вказує на обов'язки на військовій службі. У творі вживається з онімом «Пластун», використано 3 рази;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вжито з онімом «Пластун» в кличному відмінку, використано 14 разів.

Пластун помер ще на початку роману, але його підтримка і віра зображені протягом всього твору. Це проявлялось в його компасі, який *Пластун* подарував головному герою *Місяцю*. Компас – символічна річ для пластунів, яка була для *Місяця* і охоронцем, і провідником: «Тієї ночі теж випав такий туман, що, якби не компас, я б не наважився вирушати в дорогу.», «Та я вірив, що Пластунів компас мені підсобить уже тим, що він зі мною. «Ти вийдеш, я знаю»...»⁵⁶

Отже, важливим для персонажа є не тільки його псевдо *Пластун*, але й апелятив *Охоронець*. У творі охоронцем є не лише сам герой, але й його компас – символічний дарунок другу *Місяцю*.

⁵⁶ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

16. НЛП Оріся має 5 назв – 2 оніми та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Оріся – псевдо персонажа, утворене від власного імені Орина, Ірина, що в перекладі з грецької означає «мир, спокій»⁵⁷. Для Орісі було характерним захищати свою сім'ю та батьківщину, тому вона мужньо полягла в цій боротьбі. У творі використано 35 разів;

Двослівні оніми:

Олександра Паєвська – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано 3 рази;

Апелятиви:

Матінка – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі вжито з займенником «його», використано 1 раз;

Зв'язкова – апелятив, що вказує на людину, що здійснює зв'язок між підпільними групами, партизанськими загонами. У творі зазначено, що Олександра була спеціальною зв'язковою окружних проводів. Використано у творі 1 раз;

Бандерівець – апелятив, що вказує на послідовника українського націоналістичного руху Степана Бандери. У творі використано 1 раз;

Отже, персонажа Орісю зображено дуже бойовою і сильною жінкою, про це свідчить і переклад її імені і апелятиви, що супроводжують впродовж сюжету.

17. НЛП Зоня має 2 назви – 1 онім та 1 апелятив

Однослівні оніми:

⁵⁷ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. –152.

Зонька – назва персонажа, походить від імені Софія, що в перекладі з грецької означає «мудрість»⁵⁸. У творі використовуються додаткові форми Зоня та Зонюся. Використано 36 разів;

Апелятиви:

Солодка – апелятив, що вказує на відношення оповідача до персонажа. У творі вжито з займенником «моя», використано 3 рази. У творі Зонька подарувала оповідачу мед та поцілунок, саме тому для нього Зоня стала солодкою.

Отже, форми імені персонажа свідчать про ставлення оповідача до іменованої. Оними Зонька, Зоня і Зонюся є лагідними й добрими, як сама дівчина.

18. НЛП Васюта має 3 назви – 1 онім та 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

Васюта – псевдо, утворене від власного імені. Васюта найімовірніше походить від імені Василь, що в перекладі з грецької означає «цар»⁵⁹. У творі використано 30 разів;

Апелятиви:

Коваль – апелятив, що вказує на професію персонажа. У творі вжито з онімом «Васюта», використано 11 разів;

Господар – апелятив, що вказує на вміння персонажа вести господарство. У творі вжито з прикметником «добрий», використано 1 раз.

Отже, апелятиви вказують на професію персонажа. Ковалем міг бути лише сильний та вправний чоловік. Суфікс -ут утворює збільшенол-згубілу

⁵⁸ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С. 162.

⁵⁹ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.40.

номінацію, що своєю чергою допомагає створити образ сильного чоловіка. Як зазначає сам автор, коваль Васюта був дуже кремезним.

19. НЛМ Довбня має 4 назви – 2 оніми та 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

Довбня – прізвище персонажа, утворене від дієслова «довбати». У творі використано 24 рази;

Трислівні оніми:

Довбня Микола Петрович – справжнє ПІБ персонажа. Ім'я Микола в перекладі з грецької мови означає «переможець народів».⁶⁰ Використано у творі 1 раз;

Апелятиви:

Начальник цеху – апелятив, що вказує на високу посаду у роботі. У творі вживається з онімом «Довбня». Використано 3 рази;

Зверхник – апелятив, що вказує на вищість, в ситуації «Трощі» на керівну посаду персонажа. У творі вживається з онімом «Довбня». Використано 1 раз.

Отже, оніми та апелятиви персонажа повністю його описують. Довбня відповідав своєму прізвищу: «Без усяких передмов він сказав, що його «задовбали» органи»⁶¹. Як і годиться начальнику, Довбня був строгим, різким, серйозним, але в житті він виявився хорошою людиною. Органи просили його стежити за Місяцем, але він цього не зробив.

20. НЛМ Корнило має 3 назви – 1 онім та 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

⁶⁰ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – 334 с

⁶¹ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

Корнило – псевдо, утворене від власного імені. Народна форма канонічного Корнелій, в перекладі з латинської означає «ягода кизилу»⁶². У творі використано 21 раз;

Апелятиви:

Провідник – апелютив, що вказує на обов'язки на військовій службі. У творі вживається з онімом «Корнило», використано 19 разів;

Крайовий референт СБ – апелютив, що вказує на діяльність доповідачем для Служби Безпеки України. У творі вживається з онімом «Корнило» та апелютивом «провідник», використано 4 рази.

Отже, апелютиви свідчать про силу і розум чоловіка, адже не кожен може стати добрим провідником. Корнило відповідав за безпечне пересування його команди.

21. НЛП Йосип має 2 назви – 1 онім та 1 апелютив.

Однослівні оніми:

Йосип – ім'я персонажа, як зазначає оповідач, біблійне, у перекладі з давньо-єврейської означає «він (Бог) додасть»⁶³. У творі використано 12 разів;

Апелютиви:

Свідок Єгови – апелютив, що вказує на релігійне віросповідання. У творі вжито з онімом «Йосип», використано 5 разів.

Отже, онім та апелютив мають повністю біблійні мотиви. Йосип часто надокучає оповідачеві своїми проповідями та намагається переманити у свою релігію.

⁶² Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.61.

⁶³ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.58.

22. НЛП дядя Коля має 3 назви – 2 апелятиви та 1 онімно-апелятивну номінацію.

Апелятиви:

Чоловік – апелятив, що вказує на стать та зрілість персонажа. У творі вжито з прикметниками «добродушний», «п'янений». Використано 1 раз;

Вахтер – апелятив, що вказує на професію персонажа. У творі вжито з прикметником «кривий», використано 4 рази;

Онімно-апелятив:

Дядя Коля – онімно-апелятивна номінація, що складається з оніма Коля, скорочено від Микола, та апелятива Дядя, що вказує на вік персонажа. Використано 9 разів.

Отже, персонаж зображений легковажним. На мою думку, дядя Коля є уособленням усіх людей, які постраждали від тодішньої влади.

23. НЛП Місяць має 4 назви – 1 онім, 2 апелятиви та 1 онімний апелятив.

Однослівні оніми:

Місяць – псевдо, утворене від назви космічного тіла. Використано у творі 7 разів;

Апелятиви:

Слідчий СБ – апелятив, що вказує на особу, яка проводить службове розслідування та допит причетних до справи. У творі використано 5 разів;

Друг – апелятив, що вказує на дружні зв'язки. У творі вжито з онімом «Місяць», використано 4 рази;

Козак-нетяга – апелятив, що утворений складанням слів «козак» і «нетяга». Назва походить від думи про Козака Нетягу, в якій описано українського козака, що мав важку долю. Можемо провести паралель з персонажем Місяцем, який після полону нічого не мав і не міг мати, бо був вояком УПА. Його переслідували, провокували та провели обшук у кімнаті гуртожитку. Використано 3 рази.

Отже, псевдо одне з найважливіших, оскільки його носій сам оповідач, тобто автор. Довго роздумуючи, чому саме *Місяць*, я дійшла висновку, що назва символічна: оповідач чергує у творі розповіді сьогодення і часу війни, це чергування можна порівняти з чергуванням дня і ночі, сонця і місяця.

На думку А. Вегеш «...головного героя супроводжує місяць (небесне світило). Герой відчуває його підтримку, він живиться його енергією⁶⁴: «...*то я забрів у воду і зачерпнув у пригоршці цілого місяця, який заглядав на мене уже з води. Я випив його жадібно всього, але місяць знову вродився у Стрипі, я випив і того, і ще одного, і так я випив дванадцять місяців.*»⁶⁵

24. НЛП Калістрат Кропива має 3 назви – 1 онім та 2 апелятиви.

Двослівні оніми:

Калістрат Кропива – псевдонім, утворений з допомогою поєднання справжнього імені й назви рослини. Це автор статей у газеті, який зневажливо ставився до бандерівців, звинувачував їх у злочиннях. Своїми словами він міг «попекти» кожного читача, нав'язати власну думку обманом. Думаю саме через це автор підібрав цьому герою псевдо *Кропива*. У творі використано 6 разів.

Апелятиви:

Автор – апелятив, що вказує на професію персонажа. У творі вжито з онімом «Калістрат Кропива», використано 1 раз;

Памфлетист – апелятив, що вказує на автора творів, спрямованих проти політичного устрою. У творі вжито з онімом «Калістрат Кропива», використано 1 раз.

Отже, Калістрат Кропива – єдине псевдо, що складається з двох слів. На мою думку, саме так автор вирізняє цього персонажа і надає йому уособлення

⁶⁴ Вегеш. А. Інформаційний потенціал літературно-художніх псевдонімів роману "Троща" Василя Шкляра. Видавництво УжНУ "Говерла" 2018.

⁶⁵ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

несправедливої влади, заборони свободи слова, маніпуляції людьми через інформаційні джерела.

Отже, номінаційна лінія кожного персонажа розкриває нам його характер, описує його діяльність, почуття та внутрішній світ. Апелятиви доповнюють антропоніми і дають можливість побачити цілісну картину кожного героя.

2.2. Антропонімна номінація Трощі

У романі «Троща» Василя Шкляра зафіксовано 165 антропонімів.

Серед них можемо виділити такі групи:

1. Псевда – 77 одиниць;
2. Прізвище та ім'я – 34 одиниці;
3. Імена – 31 одиниця;
4. Прізвища – 14 одиниць;
5. ПІБ – 3 одиниці;
6. Ім'я по батькові – 2 одиниці;
7. Псевдонім – 1 одиниця;
8. Андронім – 1 одиниця.

Псевда – це своєрідний варіант псевдоніма, який використовували у 40-50-х рр. XX ст. бійці Української повстанської армії (УПА). Псевдо було єдиним іменуванням, що заміняло ім'я, прізвище та по батькові особи при спілкуванні усіх без винятку учасників опору, починаючи від головного командира і завершуючи рядовим бійцем; практично всі псевда були однослівними.⁶⁶

Залежно від типу утворення псевд можемо виділити такі групи:

⁶⁶ Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. – Харків: Ранок – НТ, 2012. – С. 256

1. Утворені від власних імен (*Арсен, Аскольд, Васюта, Зонька, Івасик, Клим, Корнило, Леся, Магдалина, Мариська, Марта, Мирон, Місько, Олекса, Осип, Оріся Соня, Текля, Роксоляна, Юри*);
2. Утворені від назв тварин (*Жук/Жучок, Змій/Удав, Пугач, Рись, Сокіл, Сом, Чайка, Шпак*);
3. Утворені від назв рослин (*Береза, Буркун, Вербa, Волошка, Квітка, Ліщина, Лоза, Очерет, Півонка, Черешня*);
4. Утворені від загальних назв (*Гак, Заноза, Леміш, Піч, Сокира, Чепіга, Черпак*);
5. Утворені від назв історичних осіб та назв осіб за належністю до угруповань (*Мазепа, Пластун, Сірко, Сулима*);
6. Утворені від назв природних явищ (*Буревій, Веселка, Крига, Хвиля*);
7. Утворені від означення ступеня родинного зв'язку (*Дзідзьо, Кум, Стрийко*);
8. Утворені від спектру людських емоцій (*Ненаситець, Пімста, Сум*);
9. Утворені від назв астрономічних об'єктів (*Зоря, Місяць*);
10. Утворені від дієслів (*Смик*);
11. Утворені від сполучення слів (*Стодоля*);
12. Утворені від назв фізичних явищ (*Струм*);
13. Утворені від назв професій (*Боцман*).

До малої кількості псевд автор самостійно додає пояснення щодо вибору найменування, наприклад:

Волошка – «Дістала псевдо за сині очі»⁶⁷.

Жучок – «...хлопчина нагадав мені загнаного в коробку **жука**»⁶⁸.

Сом – «...а третій назвався **Сомом**. Мабуть, тому, що мав тонкі вуса»⁶⁹.

⁶⁷ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 118

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ Там само.

Ці псевда надані їх носіям за зовнішньою ознакою. Інші персонажі отримали свої псевда за певними рисами характеру (*Рись*, *Пугач*), вчинками (*Удав* або *Змій*), мотивацією (*Пімста*), за вікок (*Дзідзьо*), місцезнаходженням (*Очерет*), за назвою книги, яку читає носій псевда (*Мазена*) або назвою птаха, яку оспівує у власній пісні (*Чайка*).

Більшість персонажів у «Троці» є другорядними, тому пояснити чи дослідити вибір назви автором складно.

Ім'я — вид антропоніма, індивідуальне, персональне ім'я людини, надане їй при хрещенні або лише при записі в РАЦСІ, а в рідкісних випадках – у дорослому віці (при зміні імені); ім'я може бути вживане в офіційній повній і неофіційній скороченій формах.⁷⁰

У творі зафіксовано такі імена: *Андрій, Василько, Васюта, Віра, Віруся, Влодко, Володимир, Галя, Дарина, Йосип, Карл, Коля, Магдалина, Марійка, Марія, Марфа, Мотря, Олекса, Оля, Оріся, Осип, Остап, Параска, Славко, Славцьо, Софія, Стефа, Теодор, Улянка, Юстина, Яруся*.

Частина імен вжито в пестливій формі і може вказувати на ставлення мовця до носія імені.

Прізвище — вид антропоніма, спадкова офіційна назва, яка вказує на належність людини до певної сім'ї; прізвище додається до імені для уточнення названої особи: історично ім'я особи є первинним, прізвище — вторинним; відмінність між іменем особи та прізвищем функціональна, соціальна та частково структурна⁷¹.

У творі зафіксовано такі прізвища: *Болотов, Бондаренко, Грязнов, Дзержинський, Довженко, Зар'янов, Карамілін, Карташевський, Руднєв, Орехов, Свердлов, Сєдих, Столєшніков, Хоботов, Холявка, Щепачіхін*.

⁷⁰ Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. – Харків: Ранок – НТ, 2012. – С. 256

⁷¹ Там само

У творі легко відділити українські прізвища, оскільки суфікс –ов та –ін притаманні російській мові. Українських прізвищ набагато менше, адже популярним було використання псевд. Також помічаємо, що прізвища ворога утворені від негативних та неприємних понять – щіпати, халявити, свердлити, грязь, болото. А українське прізвище Бондаренко походить від назви професії.

Псевдонім – (від гр. *pseudes* «неправдивий, несправжній» + онім) – вид антропоніма; особисто вигадане, прибране контрєктною особою прізвище (іноді й ім'я), щоб скрити своє справжнє найменування й уникнути переслідування себе й своїх рідних існуючою владою; нерідко з найрізноманітніших мотивів псевдоніми використовують також письменники, журналісти, художники, актори та ін.⁷²

У творі зафіксовано лише один псевдонім – *Калістрат Кропива*. Антропонім є двослівним, утворений за допомогою власного імені та назви рослини. Кропива має здатність обпикати, як і сам персонаж обпикає інших людей журналістськими статтями. Також автор видозмінює ім'я *Калістрат* на *Кастрат* від слова «каструвати».

Андроніми — (від гр. *Ανερ*, *andros* “чоловік, муж” + онім; англ. *Andronymic*, нім. *Andronym*) – вид антропоніма, найменування жінки за іменем, прізвищем, прізвищем чи заняттям чоловіка⁷³.

У творі зафіксовано лише один андронім *Юрчиха*. На відміну від інших антропонімів, андронімами позначають лише жінок.

Також у творі автор використовує модель Прізвище + ім'я, ім'я по батькові, та Прізвище ім'я по батькові.

Прізвище+ім'я:

Гишка Пилип, Голубовський Осип, Гуменюк Євдокія, Качур Андрій, Качур Іван, Кикіш Інга, Колісник Стефан, Крюченко Уляна, Курятник Текля,

⁷² Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. – Харків: Ранок – НТ, 2012. – С. 256

⁷³ Там само

Лепкий Богдан, Мазепа Іван, Мандзюк Анна, Мандзюк Василь, Мандзюк Йосип, Мандзюк Марія, Мандзюк Ярослав, Мілонький Петро, Очкусь Матвій, Павук Маркіян, Паєвська Олександра, Паєвський Денис, Паєвський Юрко, Паньківська Оришка, Пасічник Місько, Пачовський Василь, Пронишин Олексій, Рогальський Роман, Самохвалов Пашка, Семенюк Іван, Сенів Анна, Соловій Карпо, Стасів Михайлина, Стасів Штефан, Черкаський Михайло.

Ім'я по батькові:

Михайло Матвійович, Юрій Денисович.

Прізвище + ім'я + ім'я по батькові:

Довбня Микола Петрович, Свердлов Петро Іванович, Тимчак Михайло Степанович.

Ці моделі мають національну значущість і характерні регіональні особливості, адже більшість з них реальні, запозичені автором.

Отже, більшу увагу автор приділяє саме псевдам, адже вони є основним засобом маскуванню у період воєнних дій. Менше у творі трапляються справжні імена, імена та прізвища, імена+прізвища+по батькові, імена та по батькові. Кожна назва має свою мотивацію.

Як зазначає багато дослідників, антропоніми є багатофункціональними, тому можемо виділити основні функції за класифікацією Л. Беляя:

1. Нейтральні (номінативні) – цю функцію виконують номінації моделей: імена, прізвище+ім'я, ім'я+по батькові, прізвище+ім'я+по батькові (*Софія, Теодор, Мандзюк Василь, Сенів Анна, Юрій Денисович, Тимчак Михайло Степанович*), а також псевдо (*Броз*);

2. Характеристичні – цю функцію виконують псевда (*Дзідзьо, Буревій, Веселка, Волошка, Буркун, Кум, Стрийко, Удав, Пугач*) а також андронім (*Юрчиха*) і псевдонім (*Калістрат Кропива*);

3. Ідеологічні – цю функцію виконують номени моделей прізвище+ім'я (*Самохвалов Пашка, Мазепа Іван*), прізвища (*Кармилін, Орехов*), псевда (*Мазепа, Сірко*);

4. Дейктичні – цю функцію виконують назви реальних персонажів (*Паєвський Юрко, Паєвська Олександра*).

За стилістичною значущістю:

1. Національно значущі – псевда (*Дзідзьо, Мазепа, Очерет, Осип, Сірко, Текля*), імена (*Мотря, Осип, Параска, Славцьо, Юстина*);

2. Хронологічно значущі – псевда (*Мазепа, Сірко*), номінації моделі прізвище+ім'я (*Богдан Лепкий*);

3. Соціально значущі – псевда (*Боцман, Дзідзьо, Кум, Леміш, Піч, Сокира Стрийко*), андронім (*Юрчиха*);

4. Характеристично-оцінні – псевда (*Жук/Жучок, Змій/Удав, Пугач, Рись, Сокіл, Сом, Чайка, Шпак, Береза, Буркун, Верба, Волошка, Квітка, Ліщина, Лоза, Очерет, Півонка, Черешня, Буревій, Веселка, Крига, Хвиля, Ненаситець, Пімста, Сум, Зоря, Місяць, Струм, Смик*), прізвища (*Болотов, Грязнов, Кармелін, Хоботов*), номінації моделі прізвище + ім'я + по батькові (*Довбня Микола Петрович*).

Отже, більшість зафіксованих псевд виконують емоційно-експресивну функцію. Таким чином автор акцентує увагу на внутрішньому психічному стані персонажів, емоціях та зовнішньому описі.

2.3. Апелятивна номінація «Трощі»

Апелятиви у літературних творах відіграють роль доповнення образу персонажа. За допомогою вивчення апелятивів можемо зрозуміти ставлення мовця до персонажа, про якого або до якого він говорить.

Досліджуючи апелятиви в романі «Троща», можемо виділити основні групи за семантикою:

1. Вказують на родинні зв'язки або сімейний стан

бабця – «мати батька або матері» [СУМ, 1,77] (Тут і надалі подаємо покликання на Словник української мови в 11-ти томах, зазначаючи том і сторінку);

брат – «кожен із синів по відношенню до інших дітей того ж батька або матері» [СУМ, 1,227];

братик – «пестлива форма апелятива «брат» [СУМ, 1,227];

вуйко – «дядько по матері, брат матері» [СУМ, 1, 785];

вуйна – «тітка, сестра матері або дружина матиного брата» [СУМ, 1, 785];

донька – «те саме, що дочка» [СУМ, 2, 368];

дочка – «особа жіночої статі стосовно своїх батьків» [СУМ, 2, 400];

дружина – «одружена жінка стосовно до свого чоловіка» [СУМ, 2, 424];

жінка – «заміжня особа жіночої статі» [СУМ, 2, 536];

мати – «жінка стосовно дитини, яку вона народила» [СУМ, 4, 647];

матінка – «пестлива до *мати*» [СУМ, 4, 650];

наречена – «жінка стосовно того, з ким має одружитись» [СУМ, 5, 169];

наречений – «чоловік стосовно тієї, з ким має одружитись» [СУМ, 5, 169];

небіж – «син брата або сестри, племінник» [СУМ, 5, 248];

сестра – «кожна з дочок стосовно до інших дітей того ж батька або матері» [СУМ, 9, 150];

сестричка – «зменшено-пестливе до *сестра*» [СУМ, 9, 151];

син – «особа чоловічої статі стосовно своїх батьків» [СУМ, 9, 178];

тета (діалект) – тітка [СУМ, 10, 102];

цьоця (діалект) – тітка;

чоловік – «особа чоловічої статі» [СУМ, 11, 349].

2. Вказують на дружні відносини

друг – «особа, зв'язана з ким-небудь дружбою, довір'ям, відданістю; товариш, приятель» [СУМ, 2, 422];

побратим – «той, хто вступив у побратимство з ким-небудь» [СУМ, 6, 624];

подруга – «дівчинка, дівчина або жінка, яка дружить з ким-небудь» [СУМ, 6, 758]

3. Вказують на вік та стать

вуйко – «про старшого віком чоловіка» [СУМ,1, 785];

вуйна – «про старшу віком жінку» [СУМ, 1, 785];

дівчина – «молода неодружена особа жіночої статі» [СУМ,2, 298];

дядя – дорослий чоловік;

цьоця (діалект) – те саме, що тітка.

4. Вказують на військові звання

капітан – «офіцерське звання або чин в армії, що надається після звання старшого лейтенанта» [СУМ, 4, 94];

командир – «керівник військової частини, підрозділу, загону тощо» [СУМ, 4, 239];

лейтенант – «друге офіцерське звання в армії, флоті, міліції» [СУМ, 4, 472];

маршал – «військове звання, вище за генеральське, що його надає Президія Верховної ради видатним особам найвищого командного складу» [СУМ, 4, 635];

офіцер – «особа командного та начальницького складу збройних сил, що має військове звання від молодшого лейтенанта до полковника включно» [СУМ, 5, 816];

підполковник – «військове звання середнього командного складу рангом нижче полковника» [СУМ, 6, 484].

5. Вказують на спеціальні військові призначення та операції

агент – «представник, довірена особа організації, установи, що виконує різні доручення, завдання» [СУМ, 1, 15];

агентка – «те саме, що *агент*» [СУМ, 1, 15];

бандерівець – прихильник ідей і поглядів Бандери;

бойовик – «учасник якої-небудь бойової групи, загону» [СУМ,1, 213];

есбіст – учасник служби безпеки;

заступник – «той, хто заступає, замінює когось на якому-небудь посту, виконує чий-небудь обов'язки» [СУМ, 3, 337];

зв'язкова – жіночий рід до *зв'язковий* [СУМ,3, 503];

зв'язковий – «той, хто здійснює зв'язок між військовими частинами або підрозділами, між підпільними групами, партизанськими загонами» [СУМ, 3, 503];

підпільниця – «жіночий рід до *підпільник*; той хто працює в умовах підпілля» [СУМ, 6, 483];

провідник – «той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості» [СУМ, 8, 134];

референт – «службова особа, що є доповідачем, консультантом з певних питань» [СУМ, 8, 518];

слідчий – «службова особа, яка здійснює слідство» [СУМ, 9, 359];

старшина – старше військове звання сержантського складу;

хорунжий – «особа, що носила прапор або корогву війська [СУМ, 11, 131].

6. Вказують на місцеперебування

стрипівець – особа, що проживає біля річки Стрипа.

7. Вказують на професію

автор – «той, хто написав будь-яку працю, твір, лист» [СУМ, 1, 13];

адвокат – «юрист, що захищає обвинуваченого або веде якусь справу у суді, а також дає поради з правових питань» [СУМ, 1, 19];

вахтер – «черговий сторож в установ!» [СУМ, 1, 298];

вчителька – «жіночий рід до *учитель*; особа, яка навчає, викладає який-небудь навчальний предмет у школі» [СУМ, 10, 536];

доктор – те саме, що *лікар*; «особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих» [СУМ, 2, 355];

друкарка – «жінка, що друкує на друкарській машинці» [СУМ, 2, 2, 426];

завгосп – «завідувач господарства, господарської частини» [СУМ, 3, 39];

коваль – «майстер, що куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети» [СУМ, 4, 202];

лікар – «особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих» [СУМ, 4, 512];

машиністка – «те саме, що друкарка» [СУМ, 4, 658];

начальник – «особа, що очолює що-небудь, керує кимось, завідує чим-небудь» [СУМ, 5, 234];

памфлетист – «той, хто пише памфлети» [СУМ, 6, 37];

перекладач-скоморох – «особа, яка є перекладачем і мандрівним співцем»;

поводир – «той, хто водить кого-небудь, указує комусь дорогу» [СУМ, 6, 687];

прибиральниця – жіночий рід до *прибиральник*; «робітник, який прибирає яке-небудь приміщення, якусь територію» [СУМ, 7, 554];

секретар – «службовець, який відповідає за діловодство установи.ю організації тощо» [СУМ, 9, 112];

тлумач – «той, хто пояснює, витлумачує що-небудь, дає тлумачення певного явища, тексту тощо» [СУМ, 10, 155];

чоботяр – «майстер, який шиє і ремонтує чоботи та інші види взуття» [СУМ, 11, 346];

швець – те саме, що *чоботяр* [СУМ, 11, 429]

8. Вказують на національність

українець - громадянин України;

українка – громадянинка України;

москаль – житель московії або росії.

9. Вказують на негативну характеристику

бабій – «той, хто дуже упадає за жінками» [СУМ, 1, 76];

гегемон – «той, хто очолює що-небудь, є головною рушійною силою» [СУМ, 2, 45];

грішниця – жіночий рід до *грішник*; «той, хто має гріхи, грішить» [СУМ, 2, 172];

гультіпака – «нероба, ледар; гультьай» [СУМ, 2, 120];

зверхник (діалект) – начальник [СУМ, 3, 467];

зрадник – «той, хто зраджує» [СУМ, 3, 698];

одчаяк – «смілива, хоробра людина, здатна на вкрай ризиковані вчинки»;

перевертень – «людина, що зрадила свої переконання» [СУМ, 6, 138];

перекинчик – «той, хто перейшов на бік ворога; зрадник» [СУМ, 6, 195];

пияка – «той, хто постійно і надмірно п'є спиртні напої, має хворобливу пристрасть до них; алкоголік, п'яниця» [СУМ, 6, 376];

провокактор – «таємний агент, який проникає в нелегальну організацію із зрадницькими цілями» [СУМ, 8, 143];

скурвий син – розпусний чоловік.

10. Вказують на схожу поведінку тварин

пес – те саме, що собака; «домашня тварина родини собачих, яку використовують для охорони, на полюванні тощо» [СУМ, 6, 340].

11. Вказують на релігію

«Свідок Єгови – представник однієї з найреакційніших релігійних сект, що вірить у перемогу бога Єгови над Сатаною і виникнення держави Єгови, яка буде «земним раєм» для прихильників цього бога.»⁷⁴

12. Вказують на почуття

кохана – жінка, в яку закоханий чоловік;

13. Вказують на захоплення, вміння та хобі

«газдиня (діалект)» - господарка;

господар – «той, хто займається господарством»;

рибалка – «людина, яка ловить рибу, займається господарством»⁷⁵

14. Безіменні

Васильки у полі – уривок поетичного твору;

васильки з-під вій – уривок поетичного твору;

козак Нетяга – герой думи;

Мазепина Мотря – назва твору;

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Там само.

синьоока ластівка – образ персонажа, утворений від кольору очей.

Отже, найчастіше у творі автор використовує апелятиви на позначення родинних зв'язків, професій і військових операцій, адже це основні напрямки кожної людини у воєнний час.

Цікавим є використання характерних діалектів для певних регіонів, наприклад: *вуйна, тета*

Безіменні номінації підкреслюють образ персонажа на глибшому рівні, розкриваючи почуття та ідеальну влучність даних автором найменувань.

Номінації осіб у романі В.Шкляра виконують такі функції:

1. Номінативно-диференційну (полягає в тому, щоб назвати персонажа та диференціювати його від інших)

Автор – «Далі **автор** статті з чудернацьким псевдонімом *Калістрат Кропива* плавно переходив до історичного екскурсу про бандерівців, які так ненавиділи свій народ, що вкидали в криниці немовлят, розпорювали животи вагітним вчителькам, різали комуністів, вішали невинних мирних колгоспників.»⁷⁶

Син – «Всі впізнавали старшого **сина** Мандзюків Василя, хоч смерть наклала на нього свою примарну маску.»⁷⁷

Коваль – «Такої пізньої пори вдома був, звичайно, і **коваль** Васюта, але йти на Дворище вдень не випадало.»⁷⁸

Українка – «Мандзюк Марії, дочки Йосипа та Анни Сенів, народилася 1925 року в селі Раковець Золотниківського району Тернопільської області, **українка**, 4 класи народної школи, з родини рільників, незаміжня, член ОУН з 1941 року, псевдо *Веселка*.»⁷⁹

2. Емотивну (виражає ставлення мовця до номінованого)

Бабця – «Мені ще **бабця** мої казали, що нендза — вісник біди»⁸⁰

⁷⁶ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

⁷⁷ Там само.

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ Там само.

⁸⁰ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

Юратик – «Вдома ще була їхня мати Анна, а також дев'ятилітній **братик Влодко**»⁸¹

Матінка – «Його **матінка**, спеціальна зв'язкова окружних проводів на псевдо Оріся, вчителювала в селі Бабині під Косовом.»⁸²

3. Апелятивну (вживання номінації у функції звертання):

Друже – «Ось воно як, **друже** Пластуне, твій компас мені показав, що треба йти Стрипою, тоді не побачать сліду не те що пайдьошники, а навіть собака його не візьме...»⁸³

Подруго – «Тепер зрозумілим було б його запитання: ну, і на кого ж ви мене проміняли, **подруго** Волошко?»⁸⁴

4. Алюзійну (полягає в тому, щоб викликати в читача алюзії до реальних людей, героїв художніх та фольклорних творів, до самих художніх та фольклорних творів).

Васильки у полі, васильки з-під вій – «Це було видно і з Брозового збудженого обличчя, мовби натхненного якоюсь поетичною строфою («**Васильки у полі, васильки у полі, і у тебе, мила, васильки з-під вій...**»). Він розглянувся по криївці, зупинив погляд на Михасі і жестом показав, аби я зняв з неї кайдани.»⁸⁵

Козак Нетяга – «Ми домовилися, що я почекаю її після роботи в тому ж таки скверику, де недавно читав послання щасливого сім'янина Жука до нежонатого **козака Нетяги**.»⁸⁶

Мазепина Мотря – «Нещасною йому бачилася тільки **Мазепина Мотря**, бо Сірко час від часу співчував їй у голос: —Бідна, бідна дівчина.»⁸⁷

Синьоока ластівка - «Не можу дочекатися, поки зійде сніг, аби

⁸¹ Там само.

⁸² Там само.

⁸³ Там само.

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

*відпустити на волю твою **синьооку ластівку**. Дівчина вона гарна, але, повір мені, не для нашої справи. Я в цьому виборі помилився так, якби був узяв собі за кур'єра рака».*⁸⁸

5. Характеристичну (головне завдання таких номінацій – охарактеризувати іменованого):

Пес – *«Вінподивився на менедовірливой віддано, як може дивитися лише вірний **пес**.»*⁸⁹

Провокатор – *«Місько не заспокоювався, обзивав себе горбалем, **провокатором**, хомутом, дзядом і ще гіршими словами, бо чого ж це саме його покликав до себе Стодоля?»*⁹⁰

Бабій, пияка – *«У підпіллі Гак займався грошовою та харчовою збіркою по селах над Стрипою і, хоч мав бідову жінку Параску, зажив собі слави **бабія, пияка й гультіпаки**, котрий забув, що таке конспірація.»*⁹¹

Отже, функції вказують на мотив автора, а саме: охарактеризувати персонажа, створити алюзію певних явищ з персонажем, надати йому оцінку завдяки песливим формам, показати ставлення через звертання, і основна – назвати персонажа.

⁸⁸ Там само.

⁸⁹ Там само.

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Там само.

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У РОМАНІ «МАРУСЯ» В. ШКЛЯРА

3.1. Номінаційні лінії персонажів

У романі «Маруся» Василя Шкляра зафіксовано 10 основних номінаційних ліній персонажів і 174 другорядних.

1. НЛП **Маруся** має 9 назв – 5 онімів та 4 апелятиви.

Однослівні оніми:

Маруся – псевдо, утворене від власної назви «Марія» або «Міріамна», що в означає «та, що чинить спротив»⁹². У творі Маруся стає отаманом по крові, після смерті своїх трьох братів. Її автор описує мужньою і в той же час тендітною дівчиною. У творі використано 417 разів;

Саша – скорочення від імені Олександра, утворене від чоловічого імені Олександр, що в перекладі з грецької означає «мужній оборонець»⁹³. Використано у творі 27 разів;

Сашуня – пестлива форма імені Олександра. Так у творі називала Марусю її мати. У той момент дівчині було 16 років, тому мати називала її лагідно, як дитину, Сашунею. Вона була наймолодшою дочкою. Використано у творі 20 разів;

Олександра – повна форма справжнього імені персонажа. Використано у творі 10 разів.

Двослівні оніми:

Олександра Соколовська – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 1 раз.

Апелятиви:

⁹² Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.140.

⁹³ Там само. – С.149.

Сестра – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі Маруся мала чотирьох братів. Вона не була найменшою, але була дуже юною, тому її називають ніжно *сестричкою*. У творі номінацію *сестра* вжито з онімами «Саша» і прикметником «юна», використано 7 разів;

Пані – апелятив, що вказує на ввічливе звертання до персонажа. У творі вжито з онімом «Маруся», іменником «отаманша», прикметником «ясна», використано 8 разів;

Характерниця – апелятив, що вказує на віщунку або чаклунку. Про Марусю ходили різні чутки, наприклад, що вона відвела кулю рукою або спіймала кулю і перетворила на жолудь, тому всі вважали її чаклункою. У творі вжито з онімом «Маруся», використано 1 раз;

Чорнокнижниця – апелятив, що вказує на чаклунку. Люди вірили, що Маруся виконує відунські обряди і знає магію волхвів, володіє такою силою, якої не має жодна відьма. У творі вжито з онімом «Маруся», використано 1 раз.

На мою думку, ім'я *Олександра* обрано персонажу саме через його значення. Саша була народженою, щоб захищати людей, і тому обрала псевдо, яке теж розкриває цю мотивацію «та, що чинить спротив». Це дуже мужня і розумна дівчина, здатна перехитрити будь-кого. Так Марусю вважали чаклункою, оскільки люди вірили, що такі дива може робити лише магія.

2. НЛП Мирон має 3 назви – 2 оніми та 1 апелятив.

Однослівні оніми:

Мирон – справжнє ім'я персонажа, в перекладі з грецької означає «який плаче» або «той, хто пахне миром»⁹⁴. Використано у творі 320 разів.

Двослівні оніми:

⁹⁴ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – 334 с

Мирон Гірняк – справжнє ім'я та прізвище персонажа. Використано у творі 60 разів.

Апелятиви:

Поручник – апелятив, що вказує на молодше офіцерське військове звання. У творі вжито з онімами «Мирон Гірняк», використано 69 разів.

Мирон був коханим Марусі. Також персонаж є уособленням Української Галицької армії. Це відображено в його рішучих вчинках, незламності та сміливості.

3. НЛП Станімір має назви – онім та апелятив.

Однослівні оніми:

Станімір – прізвище персонажа, у творі використано 185 разів.

Двослівні оніми:

Осип Станімір – справжнє прізвище та ім'я персонажа. Ім'я в перекладі з давньослов'янської означає «він (Бог) додасть»⁹⁵. Використано у творі 11 разів;

Апелятиви:

Сотник – апелятив, що вказує на особу, що очолювала сотню у військовій службі. У творі вжито з онімом «Осип Станімір», «Станімір», використано 14 разів;

Командант – апелятив, що вказує на військове звання. Персонаж був командантом 2 куреня. У творі вжито з онімом «Станімір» та звертанням «пане», використано 3 рази.

На мою думку, прізвище персонажа співзвучне із словосполученням «стане мир». Станімір теж є уособленням Української Галицької армії. Разом з Мироном вони виборювали перемогу для свого народу.

4. НЛП Василь має 4 назви – 2 оніми та 2 апелятиви.

⁹⁵ Там само.

Однослівні оніми:

Василь – ім'я персонажа, в перекладі з грецької означає «цар»⁹⁶. Використано у творі 108 разів;

Двослівні оніми:

Василь Соколовський – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано 3 рази;

Апелятиви:

Отаман – апелятив, що вказує на провідника або командира у військовій службі. Використано у творі 4 рази;

Брат – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У Василя було 3 брати і 4 сестри, найменша з них Маруся. У творі використано 1 раз.

Отже, ім'я персонажа вказує на його владу ще з народження. Василь став отаманом за кров'ю, після смерті двох його братів. Василь помер одразу після зустрічі з Симоном Петлюрою, після чого отаманом було обрано Марусю.

5. НЛП Олекса має 5 назв – 4 оніми та 1 апелятив.

Однослівні оніми:

Олекса – скорочена форма імені Олексій, в перекладі з грецької означає «захисник»⁹⁷. Використано у творі 61 раз;

Лесик – пестлива форма імені Олексій. Мати називала Олексія ніжно Лесиком, бо він був наймолодшим сином. Використано у творі 28 разів.

Двослівні оніми:

Олекса Соколовський – справжнє ім'я та прізвище персонажа. Використано у творі 1 раз;

⁹⁶ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.40.

⁹⁷ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.75

Кривавий Оселедець – псевдо Олекси, яке йому дали більшовики, бо з його сивої шапки звисав аж до пояса широкий червоний шлик. Використано у творі 3 рази.

Апелятиви:

Отаман – апелятив, що вказує на провідника або командира у військовій службі. У творі вжито з онімом «Кривавий оселедець», використано 3 рази.

Отже, ще один із дітей Соколовських має ім'я, що є передбаченням його влади ще з народження. Олекса був першим отаманом із братів.

6. НЛП Дмитро має 8 назв – 4 оніми та 4 апелятиви.

Однослівні оніми:

Дмитро – справжнє ім'я персонажа, у перекладі з грецької означає «належний богині родючості та хліборобства».⁹⁸ Використано у творі 83 рази;

Митя – пестлива форма імені Дмитро. Так персонажа називали його рідні. У творі використано 3 рази.

Двослівні оніми:

Дмитро Соколовський – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 1 раз;

Дмитро Тимофійович – справжнє ім'я та по батькові персонажа, використано у творі 1 раз.

Апелятиви:

Отаман – апелятив, що вказує на провідника або командира у військовій службі. Отаманом Дмитро став після смерті брата Олекси. У творі вжито з онімом «Дмитро Соколовський», використано 1 раз;

Прапорщик – апелятив, що вказує на військове звання молодшого командного складу. У творі вжито з онімом «Дмитро Соколовський», використано 3 рази;

⁹⁸ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.49-50.

Офіцер – апелятив, що вказує військове звання особи командного і начальницького складу. У творі вжито з онімом «Дмитро Тимофійович», використано 1 раз.

Брат – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У Дмитра було 3 брати і 4 сестри. У творі використано 1 раз.

Отже, як і будь-який умілий отаман, Дмитро піклувався про своїх людей, їх землі, розумно розподіляв обов'язки. На мою думку, саме тому автор надав йому таке ім'я.

7. НЛП Явдоха має 7 назв – 3 оніми та 4 апелятиви.

Однослівні оніми:

Явдоха – форма імени персонажа, утворене від Євдокія, у перекладі з грецької означає «добра слава»⁹⁹. Використане у творі 12 разів;

Двослівні оніми:

Явдоха Соколовська – справжнє ім'я та прізвище (по чоловікові) персонажа. Використано у творі 1 раз;

Ядвіга Квасницька – ім'я та прізвище персонажа при народженні, в перекладі означає «боротьба»¹⁰⁰. Використано у творі 13 разів;

Апелятиви:

Німа – апелятив, що вказує на людину, позбавлену можливості говорити. Явдоха оніміла після того, як невідомі чоловіки вдерлись до її дому та на її очах зарубали чоловіка Тимофія. Вона була німою 17 років. Вжито у творі з онімом «Явдоха Соколовська», використано 1 раз;

Дружина – апелятив, що вказує на сімейні зв'язки. У творі Явдоха була дружиною горбулівського дяка Тимофія Соколовського. Вжито у творі з онімом «Явдоха», використано 1 раз;

⁹⁹ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.121.

¹⁰⁰ Там само. – С. 170

Мама – апелятив, що вказує на сімейні зв'язки. У творі Явдоха мала 8 дітей: 4 синів і 4 дочок. Використано у творі 1 раз;

Шляхтанка – апелятив, що вказує на походження персонажа. Використано у творі 1 раз.

На мою думку, Ядвіга або Явдоха Соколовська є уособленням держави, діти якої б'ються за неї та за інших її дітей. Боротьба відбувається не лише за землі, але й у голові Явдохи, адже вона не вірить у смерть своєї доньки й усіма способами та різними версіями людей намагається переконати себе, що Маруся жива.

8. НЛП Степан має 5 назви – 3 оніми та 2 апелятиви.

Однослівні оніми:

Степан – ім'я персонажа, в перекладі з грецької означає «вінок»¹⁰¹. Автор описує Степана високим, худим і білобрисим хлопцем. Білявими були усі діти Тимофія Соколовського. Використано у творі 25 разів;

Степанцю – пестлива форма імені Степан. Так пестливо хлопця називала його мати. Використано у творі 3 рази.

Двослівні оніми:

Степан Соколовський – справжнє ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 2 рази.

Апелятиви:

Брат – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. Степан мав 3 братів та 4 сестри. У творі вжито з онімом «Степан», використано 1 раз»

Син – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. У творі Степан був найстаршим сином Явдохи та Тимофія Соколовських. Вжито у творі з онімом «Степан», прикметником «найстарший», використано у творі 1 раз;

¹⁰¹ Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – С.88.

Отець – апелятив, що вказує на професію персонажа. Вжито у творі з онімом «Степан», використано 4 рази;

Священник – апелятив, що вказує на професію персонажа. Степан був православним священником. Він не міг воювати і брати зброю в руки, тому не претендував на звання отамана після смерті братів. Вжито у творі з онімами «Степан», «Степан Соколовський», використано 3 рази.

Отже, ім'я персонажа є символічним, адже в народі вірили, що вінок це символ святості, слави, перемоги і щастя. Степан був найстаршим братом, тому, можна вважати, що був прикладом духовної святості для свої молодших братів і сестер. Він не міг воювати зі зброєю в руках, але його зброя була в молитві та вірі.

9. НЛП Надя має 6 назв – 3 оніми та 3 апелятиви.

Однослівні оніми:

Надя – скорочена форма імени Надія, використано у творі 20 разів.

Двослівні оніми:

Надя Круглецька – ім'я та прізвище персонажа, використано у творі 1 раз.

Трислівні оніми:

Надія Соколовська-Круглецька – ім'я, дівоче прізвище персонажа і прізвище від чоловіка. Використано у творі 1 раз.

Апелятиви:

Бабуня – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. Надя була бабунею Лізи, дочки Євгена Васильовича Соколовського. У творі вжито з онімом «Надя», використано 10 разів;

Вдова – апелятив, що вказує на сімейний стан після смерти чоловіка;

Жінка – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. Надя була жінкою Дмитра Соколовського. Вжито у творі з онімом «Надя», використано 2 рази.

На мою думку, ім'я персонажа передає мотив надії. Після смерти чоловіка Надя називає батьком свого сина Василя, брата Дмитра. Вона надіялась, що це вбереже її сина від лихої долі.

10. НЛП Євген Васильович Соколовський має 3 назв – 2 оніми та 1 апелятив.

Однослівні оніми:

Євгенко – пестлива форма імени Євген, в перекладі з грецької означає «благородний». Використано у творі 3 рази.

Трислівні оніми:

Євген Васильович Соколовський – справжнє прізвище та ім'я персонажа, та по батькові фактично вигадане матір'ю Євгена. Використано у творі 31 раз.

Апелятиви:

Син – апелятив, що вказує на родинні зв'язки. Євген був сином Дмитра Соколовського та Наді Круглецької. Після смерти Дмитра Надя назвала Євгенка сином Василя Соколовського. Вона вважала, що це врятує сина від поганого життя, адже його справжній батько дуже насолив більшовикам. Але Євген не раз повторював, що прожив чуже життя.

На жаль, життя Євгена скалось не так добре, як би хотіла його мати. Його здали в дитячий притулок, щоб потім жорстоко судити згідно з законом. Після цього Євген був інвалідом, але залишився благородною людиною.

Порівняно з «Трощею», «Маруся» має більшу кількість персонажів, але основних НЛП є в двічі менше. Найбільше розкривається образ головної героїні Марусі. Практично всі справжні імена автор обирає за певною етимологією, щоб повністю відобразити найхарактернішу рису персонажа ще з народження.

3.2. Антропонімна номінація Марусі

У романі «Маруся» Василя Шкляра зафіксовано 207 антропонімів. Серед них можемо виділити такі групи:

1. Прізвище та ім'я – 86 одиниць;
2. Прізвища – 48 одиниць;
3. Імена – 37 одиниць;
4. Однослівні псевда – 24 одиниці;
5. Ім'я по батькові – 3 одиниці;
6. ПІБ – 2 одиниці;
7. Двослівні псевда – 1 одиниця.

Прізвище та ім'я:

Антонович Петро, Бабура Василина, Банах Гриць, Бахтирський Льонька, Бидюк Максим, Бізаниц Альфред, Бізаниц Данило, Бобринський Олексій, Богуш Зеник, Вольф Арнольд, Галдун Саків, Гарібальді Джухеппе, Гаркавий Устим, Гарманчук Іван, Гелевей Калістрат, Гірняк Марія, Гірняк Мирон, Гов'ядовський Дмитро, Горобей Іван, Горошко Юхим, Гофман Карл, Гохват Яків, Гречаник Василь, Грицеску Доснул, Гулько Роза, Гультайчук Петро, Дяков Василь, Жижка Зеник, Зозуля Петрусь, Золотаренко Пилип, Квасніцька Явдоха, Ковальський Титус, Ковальський Ярослав, Кравс Антін (Антон), Кравчик Нухим, Круглецька Надя, Кулібаба Санько, Куровський Овер'ян, Лапай Оверко, Ліва Флоріан, Ліпка Лодзьо, Льобковіц Людвіг, Мазур Матей, Маруняк Юрко, Матіяш Василь, Микитка Осип, Нанашко Андрон, Олексієнко Тиміш, Панфілка Йосип, Панчак Ромко, Петлюра Симон, Петров Іван, Помпа Степан, Процент Іван, Присяжнюк Орест, Проців Михась, Пушків Александр, Рабенчук Юрко, Сальський Володимир, Синельников Олексій, Скоропадський Павло, Собечко Денис, Соколовська-Круглецька Надія, Соколовська Олександра, Соколовська Явдоха, Соколовський Василь, Соколовський Дмитро, Соколовський Олекса, Соколовський Степан, Соколовський Тимофій, Станімір Осип, Тарнавський Антон (Антін), Теремець Олекса, Терпило Данило, Теслер Боря, Тимошенко Родіон, Токарський Мойсей, Тютюнник Юрко, Фалікман Мошко, Франко Петро, Штакельберг Максиміліан, Шульга Микита, Шуренюк Іван, Якубів Михайло.

Щодо вибору деяких прізвищ помічаємо, що автор застосовує виразну експресію (*Ничипір Круподеря, Санько Кулібаба, Оверко Лапай*). До деяких з них автор дає пояснення щодо вибору їхніх прізвищ.

Пасічник Глухенький – прізвище вказує на ваду персонажа: «*За якоюсь химерною примхою Пасічник Глухенький був глухонімим...*»¹⁰²

Степан Помпа – прізвище утворене від назви механізму для перекачування води (помпи): «*То Степан Помпа, не злізаючи з коня, «помпував» червоних уже олов'яним дощем*»¹⁰³.

Микита Шульга – прізвище утворене від особливості носія користуватись більше лівою рукою: «*Микита справді був шульгою – рубав з лівої руки...*»¹⁰⁴.

Також В. Шкляр застосовує подвійну номінацію. Наприклад, Саків Галдун - «*Він, цей Саків Галдун із кутка Галдунівка, справді галдикав більше, ніж треба...*»¹⁰⁵, тобто автор дає це прізвище через походження чоловіка з Галдунівки і через його особливу рису багато теревенити.

Більшість прізвищ та імен у творі не мають етимологічного пояснення або підказки щодо вибору найменування, оскільки це реальні прізвища та імена і є характерними для Західної України, мають регіональні особливості.

Прізвища:

Акінфєєв, Ананьєв, Аралов, Банах, Бидюк, Бізани, Боженко, Божко, Бредов, Вержбицький, Вольф, Гаєвський, Горошко, Гофман, Денікін, Кармелюк, Кіс, Колчак, Куніш, Курчинога, Ленській, Льобковіц, Мамонтов, Мозолін, Несміянов, Онишкевич, Осліковський, Охрімович, Павленко, Піцькевич, Помазан, Романчук, Рябцев, Свищенко, Семенюк, Скороходив, Стессель,

¹⁰² Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

¹⁰³ Там само.

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

Троцький, Філон, Ціолтан, Чарін-Броварський, Черняк, Чехович, Чорненький, Шуліка, Щелговітов, Щорс.

В самих прізвищах теж помічаємо експресію, як-от *Курчинога, Несміянов, Скороходив*. В окремих випадках автор застосовує іронію, протиставляючи значення найменування характеристики персонажа: *«У сотника Божка були найкругліші очі, тобто одне око, бо на другому чорніла шкіряна пов'язка, у нього найдужче закандзюбився ніс, і від того Божкове лице здавалось хижим, як у лисого чорта»*.¹⁰⁶

Прізвища ворога, як і в «Трощі», мають негативних характер: Бредов – від російського «бред» (українське «нісенітниця»), Аралов – від російського «орал» (українською «кричав»). Також є характерні суфікси –єв, -ов (Акінфєєв, Ананьєв, Аралов, Бредов).

Імена:

Аверкій, Василь, Віра, Ганя, Дмитро, Євгенко, Жоля, Киля, Кирик, Климцьо, Лесик, Ліва, Ліза, Марилька, Марія, Махно, Митя, Михайло, Надя, Настуня, Наум, Олекса, Олександр, Олександра, Палазя, Саша, Сашуня, Степан, Тиміш, Тимош, Терентій, Устинка, Федько, Хведьо, Хлоя, Янкель, Ярема.

Імена, як і прізвища, автор використовує справжні, тому вони теж мають регіональні особливості і є характерними для Західної України (*Палазя, Ярема, Тимош, Устинка*). Деякі з них автор вживає в пестливих формах, чим показує своє позитивне ставлення до носіїв (*Климцьо, Лесик, Марилька, Настуня, Палазя, Хведьо*).

Однослівні псевда:

Ангел, Бугай, Верніш, Виметаль, Вібе, Вольф, Ганізер, Глухенький, Голуб, Зелений, Куц, Лихо, Маруся, Міхей, Міхуюшка, Одуд, П'ята, Свербивус, Сіроманець, Струк, Хмель, Чепурний, Чорний, Шум.

Псевда у творі автор використовує вкрай мало, кілька з них пояснює.

¹⁰⁶ Там само.

Зелений – псевдо, яке утворене від кольору, і символізує характер персонажа із змією, яка асоціюються з зеленим кольором: «Мудрий, як змії»¹⁰⁷.

Ангел – псевдо, характеризує носія надприродними можливостями: «... замість крил у нього була рушниця. Я бачила отамана Ангела. Він з лівого берега Дніпра перескочив на правий. Справді красивий, як ангел.»¹⁰⁸

Двослівні псевда:

Кривавий Оселедець.

Двослівне псевдо має лише один із головних персонажів Олекса Соколовський. Так автор підкреслює його особливість як отамана, адже псевдо дали йому більшовики: «На ньому виблискували високі кавалерійські чоботи, із сивої шапки звисав аж до пояса широкий червоний шлик...»¹⁰⁹

Ім'я по батькові:

Дмитро Олексійович, Іван Іванович, Олексій Михайлович.

Форма *Ім'я по батькові* використовувалась на той час вкрай рідко, і цю особливість передає автор у своєму романі.

Прізвище ім'я по батькові:

Соколовська Ліза Євгенівна, Соколовський Євген Васильович.

Повну форму *Прізвище ім'я по батькові* у творі мають лише представники молодшого покоління родини Соколовських, адже в тогочасній владі такі найменування були нововведенням: «Ліза Євгенівна Соколовська з'їла всі нерви, поки вибігала собі закордонного паспорта...»¹¹⁰

Отже, в «Марусі» автор найбільше приділяє увагу справжнім іменам героїв. Підбір імен повністю відповідає характерам персонажів. Називаючи

¹⁰⁷ Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

¹⁰⁸ Там само.

¹⁰⁹ Там само.

¹¹⁰ Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

героя, автор одразу прописує його долю. Псевда використовує вкрай рідко, але й ті мають відповідне значення для того чи іншого носія. За кількістю у творі найбільше конструкцій *Прізвище+Імя*.

Можемо виділити основні функції антропонімів за класифікацією Л. Белея:

1. Нейтральні (номінативні) – цю функцію виконують імена (*Віра, Ганя, Марія, Тиміш*), Прізвище+Ім'я (*Тарнавський Антон, Якубів Михайло*), Ім'я+по батькові (*Дмитро Олексійович, Іван Іванович*), Прізвище+Ім'я+по батькові (*Соколовський Євген Васильвич, Соколовська Ліза Євгенівна*);

2. Характеристичні – цю функцію виконують імена (*Євгенко*), псевда (*Бугай, Глухенький, Лихо, Чепурний*);

3. Ідеологічні – цю функцію виконують імена (*Аверкій*) прізвища (*Ананьєв, Бредов, Ленській*);

4. Дейктичні – цю функцію виконують назви реальних персонажів (*Маруся, Олександра Соколовська, Соколовська Ліза Євгенівна та інші з родини Соколовських*).

За стилістичною значущістю:

1. Національно значущі – *Акінфєєв, Ананьєв, Аралов, Банах, Бидюк, Бізани, Боженко, Божко, Бредов, Вержбицький, Вольф, Гаєвський, Горошко, Гофман, Денікін, Кармелюк, Кіс, Колчак, Куніш, Курчинога, Ленській, Льобковіц, Мамонтов, Мозолін, Несміянов, Онишкевич, Осліковський, Охрімович, Павленко, Піцькевич, Помазан, Романчук, Рябцев, Свиценко, Семенюк, Скороходив, Стессель, Троцький, Філон, Ціолтан, Чарін-Броварський, Черняк, Чехович, Чорненький, Шуліка, Щелговітов, Щорс*;

2. Хронологічно значущі – *Франко Петро*,

3. Соціально значущі – *Хведьо, Палазя, Устинка*;

4. Характеристично-оцінні – *Ангел, Бугай, Верніш, Виметаль, Вібе, Вольф, Ганізер, Глухенький, Голуб, Зелений, Куц, Лихо, Маруся, Міхей, Міхуюшка, Одуд, П'ята, Свербивус, Сіроманець, Струк, Хмель, Чепурний*,

Чорний, Шум, Кривавий Оселедець, Саків Галдун, Микита Шульга, Степан Помпа.

Отже, більшість антропонімів виконують національну значущу функцію. Цим автор підтверджує те, що йому важливо висвітлити у творі справжні найменування персонажів, оскільки вони цінні для української історії.

3.3. Апелятивна номінація Марусі

Досліджуючи апелятиви в романі «Маруся», можемо виділити основні групи за функціями:

1. Вказують на родинні зв'язки або сімейний стан

бабуня – «пестливе до *баба*; мати батька або матері» [СУМ, 1, 77];

бабуся – пестливе до *баба* [СУМ, 1,77];

батько – «чоловік стосовно своїх дітей» [СУМ, 1,113];

брат – «кожен із синів по відношенню до інших дітей того ж батька або матері» [СУМ, 1, 227];

вдова – «жінка, яка після смерті чоловіка не одружилась вдруге» [СУМ, 1,312];

дід – батьків або материн батько [СУМ, 2, 299];

дівчина – «молода неодружена особа жіночої статі» [СУМ, 2, 298];

дочка – «особа жіночої статі стосовно своїх батьків» [СУМ, 2,400];

дружина – «одружена жінка стосовно до свого чоловіка» [СУМ, 2,424];

жінка – «заміжня особа стосовно до свого чоловіка» [СУМ, 2, 536];

мама – «ласкаве називання матері й звертання до неї» [СУМ, 4, 615];

наречена – «жінка, яка збирається одружитись стосовно до свого чоловіка» [СУМ, 5, 169];

сестра – «кожна із дочок стосовно до інших дітей того ж батька або матері» [СУМ, 9, 150];

сестричка – зменшино-пестливе до *сестра* [СУМ,]9, 151;

син –«особа чоловічої статі стосовно своїх батьків» [СУМ, 9, 178];

товариш – «людина, яка спільно з ким-небудь виконує якусь справу, бере участь у якихсь діях, співучасник чого-небудь» [СУМ, 9, 160];

чоловік – «одружена особа стосовно своєї дружини» [СУМ, 11, 349];

2. Вказують на поважне ставлення

пані – «особа жіночої статі, щой займала привілейовано становище в дореволюційному суспільстві» [СУМ, 6, 44];

панночка – зменшино-пестливе до *панна*; «ввічлива форма звертання або згадування стосовно молодих дівчат» [СУМ, 6, 47];

3. Вказують на військові звання

адмірал – «військове звання вищого командного складу військово-морського флоту» [СУМ, 1, 21];

ад'ютант – «військовослужбовець, що перебуває при командирі для виконання службових доручень» [СУМ, 1, 22];

архістратиг – титул головнокомандувача в Давній Греції;

барон – «дворянський титул, нижчий за графський» [СУМ, 1, 108];

вождь – «проводир війська, племені» [СУМ, 1, 724];

генерал – «військове звання або чин вищого командного складу армії» [СУМ, 1, 2, 49];

гетьман – «начальник козацького війська та верховний правитель» [СУМ, 2, 58];

главковерх – скорочення від *верховний головнокомандувач* [СУМ, 2, 78];

голова – «керівник установи, об'єднання, товариства, організації та їх відділів» [СУМ, 2, 109];

десятник – «ватажок нижчої військової одиниці (десятки)» [СУМ, 2, 257];

командант – «військовий начальник, що наглядає за правильністю відбування гарнізонної служби, дисципліною військ тощо» [СУМ, 4, 244];

командир – «керівник військової частини, підрозділу, з'єднання тощо»;

командувач – «керівник великого військового з'єднання» [СУМ, 4, 240];

комісар – «посадова особа, наділена урядом особливими повноваженнями» [СУМ, 4, 246];

майор – «офіцерське звання в армії, наступне після звання капітана» [СУМ, 4, 599];

начальник – «особа, що очолює що-небудь, керує кимось, завідує чим-небудь» [СУМ, 5, 234];

отаман – «виборний або призначений ватажок козацького війська» [СУМ, 5, 801];

офіцер – «особа командного та начальницького складу збройних сил, що має військове звання від молодшого лейтенанта до полковника включно» [СУМ, 5, 816];

офіцер-романтик – «особа командного та начальницького складу збройних сил, що має військове звання від молодшого лейтенанта до полковника включно, але має романтичні почуття, затуманену від них голову»;

полковник – «офіцерське звання або чин в армії на ранг нижчий від генерал-майора» [СУМ, 7, 86];

поручник – «офіцерське звання у царській армії, наступне після чину підпоручика» [СУМ, 7, 296];

прапорщик – «молодший офіцерський чин» [СУМ, 7, 517];

сотник – «особа, яка очолювала сотню, обиралась спочатку козаками, а згором призначалася гетьманом або царем» [СУМ, 9, 472];

хорунжий – «особа, що носила прапор або корогву війська» [СУМ, 11, 131];

4. Вказують на спеціальні військові призначення та операції

ревкомівець – член ревкому [СУМ, 8, 472];

стрілець – «той, хто стріляє, хто вміє стріляти» [СУМ, 9, 774];

5. Вказують на походження

поміщик – «землевласник, звичайно дворянин, основним джерелом доходу якого є приватна власність на землю» [СУМ, 7, 130];

селянин – «житель села, основним заняттям якого є обробіток землі» [СУМ, 9, 119];

шляхтянка – «жіночий рід до шляхтич» [СУМ, 11, 496];

шляхтич – «особа, що належить до шляхти» [СУМ, 11, 496]

6. Вказують на професію

аптекарь – «працівник аптеки, який приймає рецепти, виготовляє і відпускає ліки» [СУМ, 1, 56];

батюшка – «те саме, що піп; духовне звання у православній церкві, середнє між єпископом і дияконом» [СУМ, 1, 112];

господар – «той, хто займається господарством» [СУМ, 2, 140];

дяк – «служитель православної церкви, що допомагає священику під час богослужіння» [СУМ, 2, 450];

купец – «власник торговельного підприємства, особа, що займається приватною торгівлею» [СУМ, 4, 402];

лікар – «особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих» [СУМ, 4, 512];

лісник – лісовий сторож [СУМ, 4, 523];

мисливець – «той, хто займається, захоплюється мисливством» [СУМ, 4, 717];

наймичка – жіночий рід до *наймит*; «робітник, що працює по найму у приватного власника, підприємця» [СУМ, 5, 98];

отець – «титул служителів культу» [СУМ, 5, 804];

отець-декан – «титул служителів культу»;

пасічник – «той, хто розводить бджіл, працює на пасіці» [СУМ, 6, 86]

патрульний – «виконує обов'язки патруля» [СУМ, 6, 98];

писар – «людина, що професійно займалася переписуванням паперів» [СУМ, 6, 360];

священик – «служитель культу православної церкви, за саном середній між дияконом і єпископом» [СУМ, 9, 106];

ткаля – «робітниця, майстриня, яка виготовляє тканини на ткацькому верстаті» [СУМ, 10, 151];

учень – «той, хто вчиться в загальноосвітній або спеціалізованій школі, що дає початкову й середню освіту» [СУМ, 10, 533];

цар – «володар якої-небудь країни» [СУМ, 11, 180];

7. Вказують на національність

австрієць

«*кацап*»

8. Вказують на негативну характеристику

конокрад-кримінальник

9. Вказують на магічні здібності

характерниця – «жіночий рід до характерник; чаклун, чарівник» [СУМ, 11, 25];

чорнокнижниця – «особа, що чаклує за допомогою книг, мають нібито магічну силу» [СУМ, 11, 359];

10. Вказують на релігію

католик – «людина, що сповідує католицизм і дотримується всіх обрядів католицької церкви» [СУМ, 4, 119].

Отже, найбільшими групами є апелятиви на позначення родинних зв'язків, військових звань та професії. Порівняно з «Трощею» з'являються і нові – апелятиви на позначення походження (*поміщик, шляхтич*) та наявності магічних здібностей (*характерниця, чорнокнижниця*). Також помічаємо, що є апелятиви, які мають кілька означень одночасно – *офіцер-романтик, отець-декан*. Автор не боїться поєднувати різні за значенням апелятиви, адже так він ще краще характеризує персонажа.

Можемо виділити такі функції номінацій:

1. Номінативну

Мама – «**Мама**, матуся... Як вона там, бідолашна? Після загибелі Лесика як зодягла чорну хустку, то більше її не скидала... Потім Дмитро,

Василь... Чи є в цьому світі ще така страдниця, що в один рік поховала трьох синів-соколів?»¹¹¹

Писар – *«Під кінець Світової війни вони потоваришували на Західному фронті, де штабний **писар** Терпило займався українізацією Путивльського полку — і так успішно, що привіз на Обухівщину уральця Василя Дякова боротися з більшовиками.»¹¹²*

Ткаля – *«Василина Бабура, найперша й найзаможніша **ткаля** в окрузі, жила у Сліпчицях і вже давно виручала соколовців з полотном і білизною.»¹¹³*

2. Емотивну

Бабуня – *«Найдужче вона любила розчісувати їй волосся, бо тоді **бабуня** розповідала такі історії, від яких перехоплювало дух.»¹¹⁴*

Сестричка – *«Разом з козаками йшла його **сестричка** Саша й вела за труною білого коня з уплетеною в срібну гриву чорною стрічкою.»¹¹⁵*

Панночка – *«Якби зайнялася солтисова хата, в якій жила **панночка** Жоля, він, Мирон, першим би кинувся на допомогу й на руках виніс би Жолю з полум'я, незважаючи на те, що вона була дуже пишна в тілі.»¹¹⁶*

3. Апелятивну

Отамане – *«Даруйте, пане отамане, сказали крамарі, і прийміть від нас коровай, десять мішків борошна, п'ять мішків цукру та солі трохи, ще й сім пудів гороху, примовляли крамарі, як по писаному, віддаючи отаманові свій пошанівок.»¹¹⁷*

Пані – *«Можє, хоч губи вмочили б, пані отаманишо? Якщо вже пристали до нашого товариства.»¹¹⁸*

¹¹¹ Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

¹¹² Там само.

¹¹³ Там само.

¹¹⁴ Там само.

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Там само.

¹¹⁷ Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

¹¹⁸ Там само.

4. Характеристичну

Шляхтянка – *«Але їй подобалося, як Сашуня їсть, як рівно тримає спину й голову, не горблячись над тарілкою, як делікатно п'є чай, і Ядвіга думала, що доня таки взяла щось і від неї, уродженої шляхтянки Ядвіги Квасніцької, хоча вона давно стала Явдохою.»*¹¹⁹

Офіцер-романтик – *«Станімір так і зробив, повів курінь колом, віддав честь бригадному штабу, й отаман Гофман, кинувши руку «під дашок», весело підморгнув Станімірові (через сім місяців Карл Гофман, цей австрійський офіцер-романтик, який присвятив себе боротьбі за українську державність, буде розстріляний більшовиками в Одесі; росіяни запропонують Гофману перейти на їхній бік, обіцяючи йому ранг полковника й усі привілеї переможної армії, а він мовчки піде до муру на розстріл).»*¹²⁰

Отже, за функціями твори схожі, але в «Марусі» не зафіксовано альязійної функції.

¹¹⁹ Там само.

¹²⁰ Там само.

ВИСНОВКИ

У творчості сучасних авторів історичної прози представлено багатий і різноманітний за семантикою та емоційно-експресивним забарвленням онімний матеріал. Власні назви в творах мають здатність розкривати та увиразнювати концепцію художнього твору, є результатом спеціального підбору та допомагають краще зрозуміти авторський задум.

Антропоніми та апелятиви історичної прози дуже різноманітні. І йдеться не просто про різне їх вираження, а про способи творення, функції, які вони виконують, та вплив на читача.

Кожна назва уособлює в собі цілий мікросвіт зі своїми особливостями. У творі немає жодного зайвого оніма, як і немає зайвого апелятива; кожен із них немов маленька частинка цілісної картини, яку намагається передати автор за допомогою різних мовних засобів. Письменники добирають такі назви, що відповідають реаліям описаного часу..

Трапляються також антропоніми, частотність вживання яких є мінімальна або ж поодинокі випадки їх вживання. Ці назви відіграють допоміжну або додаткову роль. Отже, усі літературні антропоніми «працюють» на цілісність художнього твору, на його мистецьку завершеність.

У *першому розділі* проаналізовано теоретичні засади літературної антропонімії на сучасному етапі вивчення. Виявлено, що актуальним є дослідження мови історичних творів, а особливо їх онімний простір.

У дослідженні також описано наукові дефініції художньої ономастики, оскільки єдиної загальноприйнятої назви дисципліни, яка вивчає власні імена в художніх творах немає, і це залишається актуальним питанням. Запропоновані основні критерії структурування апелятивного та антропонімного простору і подана найбільш прийнята класифікація онімів Л. Белея. Проаналізовано внесок В.Шкляра в українську літературу в цілому та в літературну ономастику зокрема.

У *другому розділі* досліджено специфіку творення номінаційних ліній персонажів в історичному романі «Троща». Проаналізовано мотиваційні чинники, які закладені в основу тієї чи іншої назви. А також з'ясовано функційно-стилістичне навантаження онімів. Розподілено апелятиви за функційними групами.

Загалом зафіксовано 165 онімів. Можемо виділити такі групи: псевда – 77 одиниць; прізвище та ім'я – 34 одиниці; імена – 31 одиниця; прізвища – 14 одиниць; ПІБ – 3 одиниці; ім'я по батькові – 2 одиниці; псевдонім – 1 одиниця; андронім – 1 одиниця.

У відсотковому еквіваленті весь антропонімний простір в обраному творі – 100%, відповідно:

- Псевда – 47%
- Прізвище та ім'я – 21%
- Імена – 19,3%
- Прізвища – 8,5%
- ПІБ – 1,8%
- Ім'я по батькові – 1,2%
- Псевдонім – 0,6%
- Андронім – 0,6%

За семантикою виділили основні групи апелятивів:

1. Вказують на родинні зв'язки або сімейний стан – 20 одиниць;
2. Вказують на професію – 19 одиниць;
3. Вказують на спеціальні військові призначення та операції – 18 одиниць;
4. Вказують на негативну характеристику – 12 одиниць;
5. Вказують на військові звання – 8 одиниць;
6. Вказують на вік та стать – 5 одиниць;

7. Безіменні – 5 одиниць;
8. Вказують на національність – 3 одиниці;
9. Вказують на дружні відносини – 3 одиниці;
10. Вказують на захоплення, вміння та хобі – 3 одиниці;
11. Вказують на релігію – 1 одиниця;
12. Вказують на почуття – 1 одиниця;
13. Вказують на місцеперебування – 1 одиниця;
14. Вказують на схожу поведінку тварин -1 одиниця.

Визначили основні функції апелятивів: номінативна, емотивна, апелятивна, алюзійна, характеристична.

У *третьому розділі* досліджено специфіку творення номінаційних ліній персонажів в історичному романі «Маруся». Проаналізовано мотиваційні чинники, які закладені в основу тієї чи іншої назви. А також проаналізовано функційно-стилістичне навантаження онімів. Розподілено апелятиви за семантичними та функційними групами.

Отже, основним критерієм поділу онімів на розряди є денотатний критерій. Тобто залежно від того «кого», чи «що» називає автор, до такої групи онімів і буде входити власна назва. Мотиваційною базою оніма виступають різноманітні характеристики денотата.

Загалом зафіксовано 207 антропонімів. Можемо виділити такі групи: прізвище та ім'я – 86 одиниць; прізвища – 52 одиниць; імена – 37 одиниць; однослівні псевда – 24 одиниці; ім'я по батькові – 3 одиниці; ПІБ – 2 одиниці; двослівні псевда – 1 одиниця.

У відсотковому еквіваленті весь антропонімний простір в обраному творі – 100%, відповідно:

- Прізвище та ім'я – 42%
- Прізвища – 25%

- Імена – 18%
- Однослівні псевда – 12%
- Ім'я по батькові – 1,5%
- ПІБ – 0,9%
- Двослівні псевда – 0,5%

За семантикою виділили основні групи апелятивів:

1. Вказують на військові звання – 24 одиниці;
2. Вказують на професію – 18 одиниць;
3. Вказують на родинні зв'язки або сімейний стан – 17 одиниць;
4. Вказують на походження – 4 одиниці;
5. Вказують на спеціальні військові призначення та операції – 2 одиниці;
6. Вказують на магічні здібності – 2 одиниці;
7. Вказують на поважне ставлення – 2 одиниці;
8. Вказують на національність – 2 одиниці;
9. Вказують на негативну характеристику – 1 одиниця;
10. Вказують на релігію – 1 одиниця;

Визначили основні функції апелятивів: номінативну, емотивну, апелятивну, характеристичну.

Дослідили специфіку творення номінаційних ліній персонажів в історичній прозі В. Шкляра.

У першому творі ми виділили 24 основні лінії персонажа, а в другому - 10 основних номінаційних ліній.

У літературній історичній прозі *псевда* відіграють важливу роль. Вони створюють ефект маски для носіїв, даючи своєрідну анонімність. Псевдоніми служать захисним щитом, тому їх дуже часто використовували у воєнні часи. Псевдоніми становлять ядро онімного простору аналізованих творів.

Невід'ємним елементом літературно-художнього тексту, як правило, виступає власне *ім'я* персонажа, яке автор не лише в оригінальний спосіб пов'язує з персонажем-денотатом, але якому часто відводиться особлива роль у реалізації всього творчого задуму письменника та котре входить у простір позачасових загальнолюдських проблем, стає «геном сюжету».

Конструкції *Ім'я + по батькові* та *Прізвище + ім'я + по батькові* більше поширені в офіційних розмовах. Вони надають твору серйозності та більшої відповідальності. Зазвичай таке офіційне найменування вказувало на високу військову посаду або ж високу посаду на роботі.

Щодо способів творення власного імені, то в романі застосовуються різноманітні моделі. Найбільш продуктивним серед них є творення онімів на базі апелятивної лексики шляхом *семантичної онімізації* (простої, метафоричної, метонімічної), а менш продуктивним творення шляхом *граматичної онімізації* (створення імен-словосполучень).

Отже, вибір номінації для персонажів залежить від національності іменованої особи, від її соціального стану, зовнішнього вигляду, інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. Бияк. – Івано-Франківськ, 2004.
2. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. С. 5
3. Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ-ХХ ст. Ужгород, 1995. 120 с.
4. Бербер Н. Алюзійний підтекст як прийом інтертекстуальної поетики онімів у романі Марії Матіос „Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ko in country UA”. *Історико-літературний журнал*. 2008. № 18. С. 18–23.
5. Бучко Д. Апелятивна і пропріальна номінації // Слово і доля. Збірник на пошану Уляни Єдлінської. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2005. — С. 261–269.
6. Вегеш. А. Інформаційний потенціал літературно-художніх псевдонімів роману " Троща" Василя Шкляра. Видавництво УжНУ" Говерла" 2018.
7. Вегеш А. Літературно-художні антропоніми як образотворчий компонент роману «Ключ» Василя Шкляра// Наукові записки. – Тернопіль, 2017. – С. 58
8. Вегеш А. Проблеми української літературно-художньої антропоніміки. *Методичний посібник*. Ужгород, 2021. – С. 67
9. Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця ХХ – початку ХХІ століття. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 243.
10. Гриценко Т. Б. Власні назви як засіб стилетворення в українській історичній прозі другої половини ХХ ст.(на матеріалі романів про Б. Хмельницького): автореф. дис. ... канд. філол. наук:10.02.01 – українська мова. К.,1998. С. 7 – 9.

11. Карпенко Ю. О. Власні назви в художній літературі. Літературна ономастика: зб. статей. Одеса, Астропринт, 2008. С. 14.
12. Карпенко Ю. О. Назва твору як об'єкт ономастики: Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана. *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Київ, 1975. Вип. 13. С. 3–10.
13. Карпенко Ю. А. Специфіка власного імені. *Літературна ономастика*: зб. статей. Одеса, Астропринт, 2008. С. 205–220.
14. Климчук О. В. Еволюція літературно-художньої антропонімії П. Куліша. *Українська мова*. 2003. №2. С. 87–93.
15. Кухаренко В. Інтерпретація тексту / В. Кухаренко. – Вінниця: Нова книга, 2004
16. Кричун Л.П. Функції антропонімів в сучасному українському сатиричному романі: дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Кіровоград, 1998. С. 166.
17. Крупеньова Т. І. Функціональне навантаження власних назв історичних осіб у художньому тексті (на матеріалі драматургії Лесі Українки) / Т. І. Крупеньова // *Записки з ономастики : Зб.наук.праць*. – Випуск 13. – 2010. – С. 73.
18. Литвин Л. В. Ономастичний простір художнього твору і типи власних імен. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2001. № 5. С. 124–128.
19. Лукаш Г. П. Ономастикон прозових творів В. Винниченка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова”. Дніпропетровськ, 1997. 18 с.
20. Наумова Т. М. Номінація особи в сатирично-гумористичних текстах Івана Франка та Володимира Самійленка : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 „Українська мова”. Київ, 2005. 175 с.
21. Панькова Н. Презентація роману Василя Шкляра «Чорний Ворон». Урок-ретроспектива / Надія Панькова, Ольга Савченко // *Дивослово*. – 2011. – № 6. – С. 27

22. Селіверстова Л. І. Ономастичний простір поезії Володимира Калашника. *Незгасимий СЛОВОСВІТ* : збірник наукових праць на пошану професора В. С. Калашника. Харків, 2011. С. 456–467.

23. Сколоздра О.Р. Номінація осіб у малій прозі Івана Франка // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Випуск 15. Том 1.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. – С.259-264.

24. Сколоздра О.Р. Онімно-апелятивна номінація особи у малій прозі Івана Франка // Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції 4-5 жовтня 2006р. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, 2006. – С.93-98.

25. Скрипник Л.Г. Власні імена людей: слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – 334 с

26. Словник української мови: в 11 томах. 1970-1980.

27. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. – Харків: Ранок – НТ, 2012. – С. 256

28. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький, 2008. 548 с.

29. Шкляр В. Маруся : роман / В. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

30. Шкляр В. «Троща» / Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» – Харків, 2017. – С. 417

31. Debus F. Functions of names in literary text. *Onomastica*, 2003. Vol. 48. P. 5–15.

32. Lamping D. Der Name in der Erzählung. Zur Poetik des Personennamens. Bonn i Verlag Herbert Grundmann, 1983. 135 s.

33. Wilkoń A. Nazewnictwo w utworach Stefana Żeromskiego. Wrocław, 1970.

ДОДАТКИ

Реєстр онімів роману В. Шкляра “Троща”

Імена

А

Андрій

В

Василько

Васюта

Віра

Віруся

Влодко

Володимир

Г

Галя

Д

Дарина

Й

Йосип

К

Карл

Коля

М

Магдалина

Марійка

Марія

Марфа

Мотря

О

Олекса

Оля

Орися

Осип

Остап

П

Параска

С

Славко
Славцьо
Софія
Стефа

Т

Теодор

У

Улянка

Ю

Юстина

Я

Яруся

Псевда

А

Арсен
Аскольд

Б

Береза
Боцман
Буревій
Бурлака
Броз
Буркун

В

Верба
Веселка
Волошка

Г

Гак
Голий
Голенко

Д
День
Дзідзьо

Ж
Жук
Жучок

З
Заноза
Змій
Зонька
Зонюся
Зоня
Зоря

І
Івасик

К
Квітка
Кім
Клим
Корнило
Крига
Кум

Л
Лемеш
Леся
Ліщина
Лоза

М
Магдалина
Мариська
Марта
Мирон
Місько
Місяць

Н
Ненаситець

О

Одчайдух

Орися

Орлик

Ох

П

Півонка

Пімста

Піч

Пластун

Пугач

Р

Рись

Ріг

Роксоляна

С

Сірко

Смик

Сокира

Сокіл

Сом

Соня

Стодоля

Стрийко

Струм

Сулима

Сум

Т

Текля

У

Удав

Х

Хвиля

Хорсун

Ч

Чайка

Чепіга

Черешня
Черпак

Ш
Шах
Шпак

Ю
Юри

Псевдоніми

К
Калістрат Кропива

Андроніми

Ю
Юрчиха

Прізвища

Б
Бондаренко

Г
Грязнов

Д
Дзержинський
Довженко

З
Зар'янов

К
Карамілін
Карташевський

Р
Руднєв

О
Орехов

С

Сєдих
Столєшніков

Х

Хоботов
Холявка

Щ

Щепачіхін

Прізвище + Ім'я**Г**

Гишка Пилип
Голубовський Осип
Гуменюк Євдокія

К

Качур Андрій
Качур Іван
Кикіш Інга
Колісник Стефан
Крюченко Уляна
Курятник Текля

Л

Лепкий Богдан

М

Мазєпа Іван
Мандзюк Анна
Мандзюк Василь
Мандзюк Йосип
Мандзюк Марія
Мандзюк Ярослав
Мілонький Петро

О

Очкусь Матвій

П

Павук Маркіян
Паєвська Олександра

Паєвський Денис
 Паєвський Юрко
 Паньківська Оришка
 Пасічник Місько
 Пачовський Василь
 Пронишин Олексій

Р

Рогальський Роман

С

Самохвалов Пашка
 Семенюк Іван
 Сенів Анна
 Соловій Карпо
 Стасів Михайлина
 Стасів Штефан

Ч

Черкаський Михайло

Ім'я + по батькові

М

Михайло Матвійович

Ю

Юрій Денисович

ПБ

Д

Довбня Микола Петрович

С

Свердлов Петро Іванович

Т

Тимчак Михайло Степанович

Реєстр онімів роману В. Шкляра “Маруся”

Імена

А

Аверкій

В

Василь

Віра

Г

Ганя

Д

Дмитро

Є

Євгенко

Ж

Жоля

К

Киля

Кирик

Климцьо

Л

Лесик

Ліва

Ліза

М

Марилька

Марія

Махно

Митя

Михайло

Н

Надя

Настуня

Наум

О

Олекса
Олександр
Олександра

П

Палазя

С

Саша
Сашуня
Степан

Т

Тиміш
Тимош
Терентій

У

Устинка

Ф

Федько

Х

Хведьо
Хлоя

Я

Янкель
Ярема

Псевда

А

Ангел

Б

Бугай

В

Верніш

Виметаль
Вібе
Вольф

Г
Ганізер
Глухенький
Голуб

З
Зелений

К
Кущ

Л
Лихо

М
Маруся
Міхей
Міхуюшка

О
Одуд

П
П'ята

С
Свербивус
Сіроманець
Струк

Х
Хмель

Ч
Чепурний
Чорний

Ш
Шум

Двокомпонентні псевда

К

Клара Вера

Кривавий Оселедець

Н

Ничипір Круподела

П

Піпка Цімерман

Р

Роза Шейнблат

С

Соня Портной

Прізвища

А

Акінфєєв

Ананьєв

Аралов

Б

Банах

Бидюк

Бізанц

Боженко

Божко

Бредов

В

Вержбицький

Вольф

Г

Гаєвський

Горошко

Гофман

Д

Денікін

К

Кармелюк

Кіс

Колчак

Куніш

Курчинога

Л

Ленський

Льобковіц

М

Мамонтов

Мозолін

Н

Несміянов

О

Онишкевич

Осліковський

Охрімович

П

Павленко

Піцькевич

Помазан

Р

Романчук

Рябцев

С

Свиценко

Семенюк

Скороходив

Стессель

Т

Троцький

Ф

Філон

Ц

Ціолтан

Ч

Чарін-Броварський

Черняк

Чехович

Чорненький

Ш

Шуліка

Щ

Щелговітов

Щорс

Прізвище + Ім'я**А**

Антонович Петро

Б

Бабура Васирина

Банах Гриць

Бахтирський Льонька

Бидюк Максим

Бізанц Альфред

Бізанц Данило

Бобринський Олексій

Богуш Зеник

В

Вольф Арнольд

Г

Галдун Саків

Гарібальді Джухеппе

Гаркавий Устим

Гарманчук Іван

Гелевей Калістрат

Гірняк Марія

Гірняк Мирон

Гов'ядовський Дмитро

Горобей Іван
Горошко Юхим
Гофман Карл
Гохват Яків
Гречаник Василь
Грицеску Доснул
Гулько Роза
Гультайчук Петро

Д
Дяков Василь

Ж
Жижка Зеник

З
Зозуля Петрусь
Золотаренко Пилип

К
Квасніцька Явдоха
Ковальський Титус
Ковальський Ярослав
Кравс Антін (Антон)
Кравчик Нухим
Круглецька Надя
Кулібаба Санько
Куровський Овер'ян

Л
Лапай Оверко
Ліва Флоріан
Ліпка Лодзьо
Льобковіц Людвіг

М
Мазур Матей
Маруняк Юрко
Матіяш Василь
Микитка Осип

Н
Нанашко Андрон

О

Олексієнко Тиміш

П

Панфілка Йосип

Панчак Ромко

Петлюра Симон

Петров Іван

Помпа Степан

Процент Іван

Присяжнюк Орест

Проців Михась

Пушків Александр

Р

Рабенчук Юрко

С

Сальський Володимир

Синельников Олексій

Скоропадський Павло

Собечко Денис

Соколовська-Круглецька Надія

Соколовська Олександра

Соколовська Явдоха

Соколовський Василь

Соколовський Дмитро

Соколовський Олекса

Соколовський Степан

Соколовський Тимофій

Станімір Осип

Т

Тарнавський Антон (Антін)

Теремець Олекса

Терпило Данило

Теслер Боря

Тимошенко Родіон

Токарський Мойсей

Тютюнник Юрко

Ф

Фалікман Мошко

Франко Петро

Ш

Штакельберг Максиміліан

Шульга Микита

Шуренюк Іван

Я

Якубів Михайло

Ім'я + по батькові**Д**

Дмитро Олексійович

І

Іван Іванович

О

Олексій Михайлович

ПБ**С**

Соколовська Ліза Євгенівна

Соколовський Євген Васильович